

dium corrigibilitatis, & conversionis; & intendit Pontifex, ut quando Ecclesia est ex parte omnes modos conversionis, & non potuit, tunc demum Clericus compingatur per secularem potestatem. Quamvis ergo contra Clericum, qui homicidium qualificatum, vel iteratum commisit, Ecclesia non habeat ultra quid faciat ad puniendum, habet tamen ultra quid faciat ad corrigendum; & hoc ponderat textus noster, qui fortissime facit contra opinionem Ancharani, & sequacium: Nam ut vides, Clericus non traditur Curie seculari, nisi his duobus concurrentibus, videlicet ut Ecclesia non habeat ultra quid faciat, & Clericus sit incorrigibilis, quod perinde est adhibere, ut quoad penam, & quoad correctionem Ecclesia non habeat ultra quid faciat ad conversionem, maxime si Clericus sit paratus culpam faceri, & penitere, vel non neget se velle penitentiam subire. Igitur cum hac duo copulativè requirantur, non sufficit alterum ad inducendum hunc effectum, ut 1. *Si bareti plures, ff. de condit. insti.* & notatur in c. 2. *supra de rescriptis.*

100 Tertio principaliter pro hac opinione est textus in cap. *Tua, infra de penis*: ubi Pontifex requirit qualiter puniri debeant Clerici in latrocinij, vel alijs magnis sceleribus deprehensi, respondendo eos à suis Ordinibus degradatos esse detrudendos in arcta monasteria ad penitentiam peragendam: nam latrocinium est delictum gravius, quam furtum, cap. 1. *in fin. de homicid.* unde secundum Host. in d. c. *Tua, in princ.* & Jo. Andr. num. 1. ille textus loquitur de ijs, qui se imminuunt enormitatis, juxta cap. *Perpendimus, de sent. excommuni.* Et sic loquitur de furibus qualificatis, & non de simplicibus, qui tamen & ipsi à suis Ordinibus sunt deponendi, ut hic patet, & degradatio, de qua in d. c. *Tua*, intelligitur de verbali, scilicet depositione, non de actuali, secundum Jo. Andr. ibi num. 2. alias non congruerent quæ ibi sequuntur de pena detrudendi in monasterium: nam actualiter degradatus exiituri omni privilegio clericali, & statim efficerent de foro seculari, ut c. *Degradatio, de penis lib. 6. & c. Novimus, de verb. signific.* & latus d. cum est *supra n. 16. 90. & 91.* Item verba illa, in latrocinij, vel alijs magnis sceleribus, apta sunt comprehendere etiam plura latrocinia, vel magna scelera: ergo est ibi textus expressus, quod pro furto etiam qualificato, vel iterato Ecclesia non imponit penam actualis degradationis.

103 Quarto, & ultimo, alijs omissis, ad idem est textus apertus in cap. *Ve sama, infra de sentent. excommunicat.* ubi deciditur, ut Clerici, qui graviter excedentes à Prælatu suis in monasterium detrusi carcerem claustrum effugiunt, & prioribus se sceleribus sceleribus immiscunt, ab ipsidem Prælatu possunt ac debeant arctæ custodiæ mancipari, ne aliter ad similia, vel deteriora labantur; nec Curia seculari possit illos capere nisi de mandato eorundem Prælatorum, quia tunc non suâ, sed illorum autoritate id facere videntur. Pondera illa verba: *graviter excedentes, jundis verbis: prioribus sceleribus, qua ostendunt hos Clericos gravia, seu magna scelera commisisse; & sic homicidia, vel furta, & similia, de quibus loquitur hoc cap. & d. cap. *Tua, de penis.* Item pondera verba: *prioribus se sceleribus immiscunt*: nec non illa: *supra*: quæ demonstrant eos de-*

inde iterata, & graviora scelera commississe. Et nihilominus à suis iudicijs Ecclesiasticis sunt comprimendi vel per se ipsos, vel hi necesse fuerit invocato brachijs secularis auxilio. Ergo est ibi casus expressus, quod pro magnis sceleribus iteratis, & scientiam pro homicidio qualificato, vel iterato Clericus non traditur Curie seculari non datâ incorrigibilitate. Ex quibus patet hanc opinionem verissimam, & non elicitum ab ea recedere in iudicando, vel consulendo.

104 Porro in hac opinione contrarietate alij considerantes etiam cessante incorrigibilitate à Clericis perpetrari posse talia flagitia, quæ non valeant condignè puniri solâ depositione, vel detruditione in monasterium, cuius loco successit transmissio ad tritemes, nunc verò in ergastulum exultimantur hoc relinquendum esse arbitrio iudicis Ecclesiastici, qui juxta qualitatem facti, & personarum decernat an delinquens sit degradandus, & Curie seculari tradendus, nec ne: inter quos Covarr. *pract. quest. lib. 2. quest. 20. num. 7.* ubi ait: (Nec tamen inficior posse contingere homicidium, aliudve crimen ita perniciosum Republicæ inspeâs loci, temporis, & personarum qualitatibus, quod arbitrio discretorum iudicum hanc traditionem iustissime patiat. Et ex illo idem repetunt Plaza. in *Epitom. del. d. r. lib. 1. cap. 21. num. 13. ver. Nec me latet, Didac. Perez tom. 3. comm. in ordin. regul. Castell. lib. 8. tit. 4. l. 3. sub ver. *Ut in an. m. degradatus, Clar. in §. fin. dist. 2. q. 36. ver. Pariter etiam, ubi postquam dixit opinionem Ancharani, & Abbatis servari in practica, ut scilicet propter homicidium proditorium, vel aliud enorme, & gravissimum delictum Clericus degradatus tradatur Curie seculari non expectatâ incorrigibilitate, seque etiam vidisse aliquando ita observari: concludit in huiusmodi casibus enormibus hoc relinquendum esse arbitrio ipsius iudicis Ecclesiastici degradantis, qui secundum qualitatem facti & personarum decernat an sit tradendus Curie seculari, vel non; subdit tamen in dubio non esse faciendam traditionem Clerici delinquentis, qui non est incorrigibilis, nisi natura rei, & circumstantiæ criminis aliud suadeant: & idem dicunt Scaccia de *Iulie, lib. 1. cap. 11. num. 66. ver. Alij tamen sunt, & 67. Farinac. qu. 8. num. 81. ver. Ego, & alij recentiores. Addunt nonnulli huiusmodi arbitrium non aliter explicandum esse, quam consulto prius Summo Pontifice, secundum ea, quæ tradit Episcopus Scardensis in *tract. de censur. & irregularit. tit. de deposit. & degradat. cap. 14.* Qui pluribus exemplis ostendit in multis mundi partibus sapienter servatam fuisse dictam opinionem Ancharani, & Abbatis, accedente tamen Summi Pontificis autoritate, & non alias. Quod etiam admittit Gregor. Lopez in *leg. part. Hispan. l. 6. l. verb. Homocid. tit. 6. part. 1. & Farinac. dist. quest. 8. num. 81. circa fin. ibi.* & tamen semper Pontifice consulto, qui propterea *cons. 143. num. 1. in fin. vol. 2. respondit, Presbyterum, qui occidit Præpositum Villæ Cerenaschi, & bonis excolavit, de jure potuisse etiam non expectatâ incorrigibilitate, præviâ reali degradatione tradi Curie seculari, saltem Papæ consulto: & hoc similiter tutius esse dixit Martinus del Rio *disquisit. magicar. lib. 5. sect. 16. sub ver. Si quæm.*****

Sed quidquid dicant isti, cum jura in hoc articulo sint clara, non relinquuntur locus arbitrio iudicis, cap. *de causis, supra de offic. deleg. & idem tenendum quod primo dixi.*

106 Et ita die 16. Novembris 1650. in Congregatione à Sanctissimo specialiter deputata actum fuit de causa cuiusdam Marij Capponetti Sicili solemniter professi in Religione Fratrum Capucinorum Sancti Francisci, qui in eadem commiserat furtum excedens summam scutorum centum, & loco tritremium, ad quas damnatus fuerat, septennium manserat in carcere; ac deinde ad sacerdotium promotus, habitu religionis temerè dimisso, apostatavit, & per annum extra Religionem vagatus in habitu clericali, tandem Romæ anno Jubilæi paravit decem magna furta in palatijs diversorum Magnatum cum portum & scriniorum fractura, in quorum ultimo deprehensus, & carceribus mancipatus omnia singillatim confessus fuit; & cum dubitaretur an propterea esset degradandus, & tradendus Curie seculari, ut luere penam ultimi supplicij, articulo de mandato Sanctissimi accurate discussio, resolutum fuit contra opinionem Ancharani, & Abbatis non esse locum huic penæ degradationis, nec traditionis Curie seculari, sed tantum detruditioni in perpetuum carcerem, vel ad tritemes. Quam Congregationis sententiam Sanctitas Sua ad se relaxam approbavit. Et ita prædictus reus in effectu ad tritemes in perpetuum fuit transmissus, &c.

DE IUDICIJS.

Cap. Cum venissent.

S Y M M A R I U M.

- 1 Concilij Tridentini decreta an, & quibus liceat interpretari. & num. 9. usque in finem.
- Interpretationum quatuor sunt species: Principi, Consuetudinis, Iudicij, & Magistrorum; & in quibus differant, ibid. & n. seq.
- 2 Interpretatio, quam Princeps facit non ut Legislator, sed ut Magister, probabilis est, non necessaria.
- 3 Interpretatio translativa quæ sit.
- 4 Interpretatio argumentalis & extrinseca proprie non inest legi.
- 5 Interpretatio impropria quotplex sit.
- 6 Interpretatio quid sit.
- 7 Verba legis cum exponimus, legem non interpretamur, sed declaramus.
- 8 Interpretatio alia est litteralis, alia qua in obscuritate sensus, seu dubietate verborum consistit.
- 9 Bulla Pij IV. circa prohibitionem interpretationis Concilij Tridentini refertur.
- 10 Bulla Pij IV. prohibens Tridentini Concilij interpretationem, de qua interpretationis specie sit intelligenda.
- 11 Concilij Tridentini Canones, & Decreta nemo potest per modum legum universalium interpretari nisi solus Papa, & n. seq.
- 12 Canones, & Leges interpretari non potest tantum, qui potest condere.
- 13 Declaratio dubiorum emergentium ex decretis Gregorij, Fagn. in 2. Decretal. Tom. 3.

neralium Conciliorum à Sede Apostolica petenda est.

Cognatio qua tendit ad destructionem, vel confirmationem actus, debet ab eo procedere, qui potest illum celebrare, ibid. vers. Quæ conclusio.

14 Papa potest Concilium Tridentinum interpretari tam per seipsum, quam per eos, quibus id minus specialiter demandaverit.

15 Legatus non modo suam constitutionem, sed etiam rescriptum Papa potest interpretari.

16 Interpretatio Papa, vel habentis auctoritatem ab ipso habet vim generalis Constitutionis, etiam si in aliquo speciali casu, ad consultationem alienius edita fuerit.

17 Congregationis Concilij declarationes sigillo, & subscriptione munitæ, etiam si editæ fuerint in aliquo speciali casu, faciunt jus quoad omnes, perinde ac si à Papa editæ fuissent.

18 Congregatio Episcoporum & Regularium non habet jus Tridentini Concilij decreta interpretandi, & n. seq.

19 Iurisdictio Papa reservata non comprehenditur in concessione jurisdictionis quantumcumque generalis, ibidem.

20 Interpretandi potestas coheret personæ, & in alium non transit.

21 Legatus de Latere Tridentini Concilij decreta interpretari non potest absque speciali facultate.

22 Episcopi in suis decretis, & Constitutionibus, & Iudices in suis sententijs & interlocutionibus interpretari non possunt decreta Concilij Tridentini, & n. seq. usque ad num. 52.

23 Iudicibus an, & quomodo liceat iura interpretari, & n. seq. usque ad num. 25. & n. 38. usque ad num. 44.

24 Episcopi prohibentur generalium Conciliorum dubia interpretari.

25 Intellectus, fin. C. de legib. l. 2. §. Si quid vero, C. de veter. Jur. enucl. & l. Non possunt, ff. de legib.

26 Bulla Pij IV. dum prohibet ne quis audeat statueri super decretis Concilij Tridentini, intelligitur de status declaratorijs, & n. seq.

27 Episcopi tanquam executoribus Concilij Tridentini in sua diocesi licet pro huiusmodi executione edicta proponere.

28 Reges efficere debent ut custodiantur leges & præcepta Dei.

29 Prætextus, seu color quid sit.

30 Verbum statueri necessitate inducit, & in materia declaratoria non importat nisi interpretationem auctoritativam.

31 Congregatio Concilij à Pio IV. ad Concilium Tridentinum non interpretandum, sed exequendum, assumpta hæsitavit, an ab initio eliciisset Concilium interpretari.

32 Rotæ Romanæ decisiones sunt Magistrales, & probabiles tantum, licet magnum habeant pondus auctoritatis.

33 Rotæ Romanæ decisiones prævalent communi opinionioni.

34 Item faciunt jus in Curia ad instar styli, saltem si secundum eas fuerit sapius iudicatum.

35 Rotæ Romanæ in suis decisionibus non licet Tridentini Concilij decreta interpretari absque speciali facultate, & n. seq.

36 Signatura iustitiæ cum in genere & consuevit petitur commissio casus, debet in commissione addere

- clausulam, dum modo non agatur de interpretatione Decretorum Concilij Trident.
- 36 Index delegatus in causa sibi commissa fungitur vice Papae, & est maior Ordinario.
- 37 Episcopi si in suis diocesis, & Iudicibus in causis pendentibus liceret Concilium Tridentinum interpretari, qua incommoda sequerentur.
- 38 Iudicem oportet Legum, & Canonum sensus, & mentem scrutari, etiam posthabita verborum proprietate, quod sine interpretatione fieri non potest.
- 39 Index super paucis tantum, quae iudicis a sententia decisi non possunt, debet Principem consulere. Declaratur. n. 51.
- 40 Interpretationis prohibitio non afficit ubi copia Principis haberi non potest.
- 41 Iudices super dubijs litterarum Apostolicarum nullatenus possunt iudicare, seu pronuntiare, sed tantum cognoscere incidenter.
- 42 Index de duobus arduis, & inexplicabilibus super literis Apostolicis etiam incidenter cognoscere non potest, sed debet Papam consulere.
- 43 Interpretatio dubiorum super literis Apostolicis emergentium indistincte petenda est a Papa si sit praesens in loco.
- 44 Index cum incidit dubium concernens interpretationem Concilij Tridentini, quomodo se gerere debeat in cognitione, & expectatione causa.
- 45 Interpretationi locus non est ubi verba sunt clara.
- 46 Index cum directe, & principaliter venit in dubium super intellectu alicujus decreti Concilij Tridentini, omnino abstinere debet ab interpretatione.
- 47 Index etiam incidenter de dubijs super decretis Concilij Tridentini cognoscere non potest, si commode pateat aditus ad Congregationem.
- 48 Iudices, qui ob locorum distantiam, vel aliud legitimum impedimentum nequeunt ad Congregationem Concilij recurrere, possunt, si periculum sit in mora, de dubijs non arduis decretorum Concilij incidenter cognoscere, & super negotio principali pronuntiare.
- 49 Impedimentum iustitiae publicae honestatis, quod oritur ex matrimonio contra formam Concilij contracto per verba de praesenti, & non consummato, non fuit a Concilio sublatum, & durat usque ad quartum gradum.
- 50 Episcopi & Iudices, etiam si difficultas sit recessus ad sedem Apostolicam, dubium arduum, & difficile super decreto Concilij Tridentini etiam incidenter decidere non debent.
- 51 Index in dubijs decidendis quem ordinem servare teneatur.
- 52 Doctores, & Magistri prohibentur glossas, commentarios, adnotationes, & scholia super decreto Concilij Tridentini typis mandare, atque impressa edere, & n. seq. usque ad n. 63.
- 53 Bulla Pij V. prohibens ne quis edat ullam genus interpretationis super decretis Concilij Tridentini, includit etiam interpretationem probabilem, & n. seq.
- 54 Iudices saeculares minime possunt leges Canonicas & Conciliares interpretari.
- 55 Verba universalis includunt etiam ea, quae alias a dispositione generali non includerentur.
- 56 Canonum statuta Principum Constitutionibus adjuvantur.
- 57 Iurisperitus, qui edidit glossam impressam iispa-

- no idiomate super Concilio Tridentino, declaratur excommunicatus a S. Congregatione.
- 58 Remissiones Augustini Barboza Iudici librorum prohibitorum adjectae sententiae S. Congregationis Concilij.
- 59 Legumlatores fere omnes suarum legum interpretationem prohibentur.
- 60 Consuetudo contra Constitutionem Apostolicam habentem decretum irritans, & insignens penam excommunicationis valide introduci non potest.
- 61 Septimi libri Decretalium compilatio sub Gregorio XIII. inchoata, & sub Clemente VIII. absoluta, cur publicata non fuerit, & num. sequent.
- 62 Decretalium quor compilationes fuerint, & quis illarum glossatores.
- 63 Doctoribus, & Magistris non licet glossas, commentarios, adnotationes, aut scholia super Decreto Concilij Tridentini manuscripta evulgare, & n. seq.
- Declaratur n. 71. & 76.
- 64 Verbum, edere, quid importet proprie.
- 65 Typographia usus quo tempore incipit.
- 66 Librorum impresso, & evulgato etiam in materia parva pari passu ambulant.
- 67 Communis usus loquendi praevalet verborum proprietati.
- 68 Declaratur.
- 69 Statutum imponens penam pro homicidio quocunque patrat, an comprehendat etiam homicidium casuale, & sine dolo.
- 70 Dicitio, quocunque modo, extendit dispositionem etiam ad impropra, & alias non comprehensa in dispositione generali.
- 71 Opera etiam manuscripta consueverunt allegari, licet minus sequenter, quam impressa, & cur. & n. seq.
- 72 Vincitius profundissime scientie pater dicitur a Ioanne Andree.
- 73 Doctores antiqui mitebant sibi invicem libros manuscriptos propter illorum penuriam.
- 74 Rationis finalis reliqua facta sunt ad sustinendam dispositionem.
- 75 Doctores, qui glossas, & commentarios manuscriptos super decretis Concilij Tridentini non evulgant, sed ad usum suum sibi reservant, non incurrunt in penas Constitutionis Pij IV.
- 76 Glossa Cardinalis Antony Carafa, & Episcopi Theani super decreto Concilij Tridentini.
- 77 Congregationis Concilij Ministri an includantur in Bulla Pij IV. de non interpretationis decretis Concilij Tridentini.
- 78 Ratio expressa per gerendum censetur finalis.
- 79 Doctores, & Advocati, qui aliquod Tridentini Concilij decretum incidenter interpretantur etiam, interpretationem scriptam, aut impressam edunt, excusantur a censuris Bullae Pij IV.
- 80 Verba, quocunque modo, includunt omnem modum tam principalem & directum, quam incidentem.
- 81 Navarrae consilia multa contra declarationes Sac. Congregationis Concilij.
- 82 Bulla Pij IV. accepti interpretationem ex communi sententia, ut non comprehendat editiones interpretationum, quas faciunt obiter Magistri & Doctores super aliquo decreto Concilij Tridentini.

- 84 Verba universalis, quocunque modo, restringuntur ad subjectam materiam.
- 85 Verba obiecta propter eorum generalitatem ex obiectantia veniunt declaranda.
- 86 Constitutio collens consuetudinem, non tollit interpretationem.
- 87 Confectio in legibus interpretandis primo loco spectanda est, deinde propria significatio verborum.
- 88 Interpretatione prohibita, non censetur prohibita interpretatio, quae sit obiter, & incidenter.
- 89 Magistri, & Lectores licite possunt in studio Tridentini Concilij decreta ore tenus interpretari, & n. seq. in fin.
- 90 Concilium Tridentinum in Graecam, Arabicam, Caldaam, aliasque exteras linguas versum.
- 91 Litterae in exposito absolute necessariae est ad intelligentiam legum.
- 92 Doctores, & Magistri de iure communi facultatem habent Leges, & Canones interpretandi.
- 93 Interpretandi licentia, quae in Doctoratu conferitur quid operetur.
- 94 Bulla Pij IV. non sustulit facultatem, quam Doctores habent publice interpretandi Concilium Tridentinum, & n. seq. usque in fin.
- 95 Extensio in penalibus non est facienda de casu ad casum.
- 96 Interpretatio legum naturaliter necessaria est, & ideo per Constitutionem, vel Statutum tolli non potest.
- 97 Statutum prohibens interpretationem, intelligitur de extrinseca.
- 98 Argumentis frequenter, & collationibus latens veritas aperitur.
- 99 Concilij Tridentini decretum in cap. 2. sess. 15. de reform. expenditur.
- 100 Interpretatio Canonum ad dogmata pertinentium aliter fieri debet a doctoribus Theologiae, atque a Professoribus Iuris Pontificij.
- 101 Canonum de scriptura est Theologiae subalternata.
- 102 Inducta ad maiorem confirmationem actus, non debent eius infirmationem operari.
- 103 Intellectus I. Nemo Clericus, C. de Summ. Trin. & fide Cathol. c. 2. Inhibemus, de heretic. in 6. Disputare publice, vel occulte de articulis Fidei an liceat Clericis, vel laicis, ibid.
- 104 Doctoribus, & Magistris an liceat interpretationes super decretis Concilij s. bolaribus scribentibus publice dicere.

CUM VENISSENT. De dubijs privilegiorum Apostolicae Sedis solus Papa cognoscit, & non inferior. Hoc dicit secundum Ant. de Butt. & Abbar. Velfecundum Bald. & Cardinal. De privilegijs Apostolicis non iudicant alius a Papa. Vel hic secundum Aretin. Interpretatio privilegij pertinet ad conditorem, non ad alium. In hoc habes iura concordantia infra, n. 12. & seqq. Breve est, & non dividitur, & est pars Decretalis, quae habetur supra in cap. Cum venissent, de integ. restitut. secundum Goffred. Host. & Ioan. Andr. quod plenius explicat Abb. Antiq.

Quaero, An & quibus liceat Tridentini Concilij decreta interpretari.

Ad evidentiam praemittendum est primò re-

- specu efficientis, seu interpretantis quatuor esse species interpretationum, quas reconset glossa in cap. 1. in ver. Interpretatur: & ibi etiam Doctores, supra de postulat. Pralar. Item gloss fin. in c. Sicut, §. Ex his, n. 1. q. 1. glo. in l. Sine interpretatione, ff. de legib. & in l. in ver. Insuper, C. eod.
- 1 Prima interpretationis species est generalis, necessaria, & in scriptis redigenda ut Principis, cap. Inter alia, infra de sent. excomm. & c. fin. de concess. Prab. lib. 9. cum concord. de quibus infra in prima conclusione: quam interpretationem appellat autoritativam Card. Jacob. in tract. de Concil. c. 16.
- Secunda species est generalis, & necessaria, sed non inscriptis redigenda, ut consuetudinjs. l. Minime, ff. de legib. & d. l. Sine interpretatione.
- Tertia species est quidem necessaria, & in scriptis redigenda, sed non generalis, ut Iudicis, l. Non possunt, & l. Nam ut ait, ff. de legib. nor. Innoc. in d. c. 1. n. 6. in fin. de postulat. Pralar. & Sylvest. in ver. Opinio, num. 2. vers. Quia Index potest interpretari. Et haec interpretatio inter partes similiter dici potest autoritativa, quia res iudicata pro veritate habetur, l. Ingenium, ff. de stat. homin. & iudicium redditur in invitum, l. Inter stipulantes, §. 1. ff. de verb. oblig. Quamvis generalis dici non possit, quia iura litigatorum non egreditur ut declarat Innocent. in cap. Cum specialis, numer. 4. in fin. de appellatione.
- Quarta species interpretationis est, quae nec generalis, nec in scriptis redigenda, nec necessaria est, sed probabilis tantum, quam nonnulli doctrinalem appellant, sicut est interpretatio Glossarum, & Magistrorum l. V. n. 4. C. de Praes. qui in urb. Constantin. lib. 12. cum alijs, de quibus infra. in 6. conclus. num. 92. Quod habet locum etiam si hanc interpretationem faciat Princeps, seu Legislator, sed ut Magister, seu Doctor, ut de apparatus Innocentij IV. not. Jo. Andr. in addit. ad Specul. in rubr. ne Sive vacan. Felin. in cap. 2. de rescript. l. in l. 1. ff. si cert. per. & docet idem Innocent. in c. Per tuas, si secundum, sub num. 4. vers. Situ dicit, de Simon. & Navarrae. conf. l. 1. incip. Quibus signis cognoscitur, de Constit.
- 2 Praemittendum secundò respectu formae, seu naturae ipsius interpretationis secundum Card. in c. Cum dicitur, n. 1. 2. vers. Octavo quæro, de consuet. interpretationem duplicem esse, quaedam enim est translativa, per quam scilicet unam idioma in aliud transferitur, juxta tex. in l. 1. in fin. ff. de verb. oblig. Et sic dicuntur Septuaginta Interpretes S. Bibliae. Et Hieronymus triginta interpretes. Et hos etiam Mediatores appellamus ut per Card. ubi supra.
- 3 Quaedam verò est interpretatio, quae non fit per translationem unius idiomatis ad aliud, sed circa idem idioma. Et haec rursus subdividitur aliam interpretationem est argumentalis, & extrinseca, quae proprie non inest legi, ut inquit Bald. in c. 1. n. 52. de Constit. Et haec dicit triplicem esse Card. loco cit. videlicet abrogativam, extensivam, & restrictivam. Quae divisio colligitur ex glossa 2 in l. 1. ff. de orig. jur. dum dicit interpretationem largius poni pro corre-

atione, pro arrestatione, & prorogatione. Ad idem est gl. in l. 1. *Qui operat*, in ver. Interpretatione ff. ad Terent. & not. Paul. de Caltr. conf. 338. Quia exceptiones, n. 2. lib. 1. dicens interpretationem sumi posse etiam pro omnimoda correctione, & pro modificatione, qua in argumento, vel diminutione consistit. Nec dissentit Bartol. in leg. Gallus. §. *Etiam* ff. de liber. & Postum. corrupte enim legitur ibi interpretationem quandoque sumi pro declaratione; & legendum videtur pro correctione, cum Bartolus ad hoc alleget text. in d. §. *Qui operat*, qui loquitur de interpretatione illa, quae dicitur correctio, ut ibi per gloss. in ver. Interpretatio, nisi largē, & improprie secundum gloss. praxleg. in d. l. 1. de orig. jur. sed potius correctio, vel modificatio ut per Paul. de Caltr. d. conf. 338. n. 2. lib. 1. & de hac vide late per Card. in d. c. *Cum dilectio* n. 1. q. usque in fin. de confuet.

Alia vero interpretatio, ut idem Bald. ait in d. cap. 1. n. 2. §. de Confir. est substantialis & intrinseca, & inseparabilis a lege. Et hoc modo accipitur interpretatio proprie pro congrua verbi dubii declaratione, secundum Paul. de Caltr. ubi supra. de qua scripserunt Bartol. in l. *Omnes populi*, in 3. quest. *Secunda questio principalis*, num. 56. ff. de iust. & iur. Salyc. in l. 2. in 1. c. de noxal. action. Ludovic. Roman. in reper. l. si vero, §. De vero, circa princip. ff. sol. matrim. & Petr. de Anchar. in reper. c. Canonum status, in decima quarta questione principali de Confir.

Præmittenda est tertiò diffinitio interpretationis proprie sumptæ, quæ secundum Bald. in proem. Decretal. n. 9. est sermone diffidilium, vel perplexorum expolitio, vel secundum Sylvest. in ver. Interpretatio, in prim. est unius verbi per aliud, vel unius sententiæ per aliam declarationem: propterea tamen cum verba legis exponimus, legem non interpretamur, sed declaramus, ut scripsit Bartol. in dicta l. Gallus §. *Etiam*, numer. 1. ff. de liber. & postum. licet Interpretationis verbum sæpe accipitur pro declaratione, ut in leg. 1. ff. si cert. pet. & alibi passim.

Præmittendum quartò interpretationem, seu declarationem, ut proponitur, diffinitam iterum subdividi secundum Abb. in c. *Super questionum*, num. 8. vers. *Et declarari*, de off. deleg. Alia enim est literalis, per quam scilicet verbum, vel verbi sensus, seu constructio quasi grammaticaliter ad litteram exponitur, iuxta text. in cap. *Extr. qui seminat*, §. *Itaque sub pena*, de verbor. signif. lib. 6. in l. 1. §. *fin. ff. de verbor. obligat.* & in l. *Prophetæ*, ff. *Qui, & a quibus*. Et hanc appellat Corium litteræ Oldrad. conf. 9. *Posito sine præiudicio* num. 4. vers. *Præterea*. Item verborum corticem. Clem. un. §. *Verum*, de iur. iur. Item superficialem, & sermonum solia Hieron. in Epist. ad Galat. c. 1. ut refertur in c. *Marcion*, l. 1. q. 1. Item verbum ex verbo Greg. in cap. *Propterea, de verbor. signif.* Item interpretationem linguarum, ut cum dicimus Eucharistia, id est bona gratia. Abb. *loc. cit.* & grossum modum intelligendi Bald. in l. *Leges*, num. 7. c. de leg. hered. Alia est interpretatio, ut inquit ibidem Abb. quæ in obscuritate sensus, seu dubietate verborum consistit quæ scilicet non nudam

litteram, & verborum corticem explicat, sed verba, & sensum simul iuxta text. in d. l. *Nominu & rei*, §. *Verbum ex legibus*, iuncta gloss. ff. de leg. aut certe sensum, seu intellectum, qui legi intrinsecè, & essentialiter inest, ut in c. *Intelligentia*, de verbor. signif. in l. *Contra legem*, vers. *In fraudem*, & in l. *Severæ leges*, ff. de legib. cum concord. de quibus per Oldrad. loco citat. et hanc jura, & sacri Canones appellant legis rationem, intellectum, sententiam, mentem, animam, vim, robur, spiritum, medullam, radicem, &c. ut in d. Clem. 1. §. *Verum*, de iur. iur. & in d. c. *Marcion*, l. 1. q. 1. cum similit. de quibus ibi per gloss. in ver. *Sed in sensu*, Feder. de Sen. conf. 4. *Uthor*, n. 7. vers. *Ultimum est & Abb. conf. 7. 5. Primò est videndum*, n. 6. vers. *Nam mens legu*, lib. 1.

Ultimò præmittenda sunt verba Bullæ Concilii Pii IV. editæ 7. Calend. Februar. 1564. incipient. *Benedictus Deus*, in fin. Concilii, quæ sic se habent; (Ad vitandam præterea perversiorem, & confusionem, quæ oriri posset, si unicusque liceret, prout ei liberet, in decreta Concilii Commentarios, & interpretationes suas edere; Apostolica auctoritate inhibemus omnibus tam Ecclesiasticis personis cuiuscumque hinc ordinis, conditionis, & gradus, quam laicis, quocumque honore ac potestate præditis; Prælati quidem sub interdictio ingressus Ecclesiæ; aliis vero quocumque fuerint sub excommunicationis lætæ sententiæ, poenis ne quis sine auctoritate nostra audeant ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii decretis quocumque modo edere, aut quidquam quocumque nomine, etiam sub pretextu maioris corroboracionis, aut executionis, aliove quocumque colore statuere. Si cui verò aliquid in eis obcurius dictum, & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egerit visum fuerit, ascendat ad locum, quem Dominus elegerit, ad Sedem videlicet Apostolicam omnium fidelium magistram, cuius auctoritatem, etiam ipsa S. Synodus tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates, & controversias, si quæ ex eis decretis ortæ fuerint, nobis declarandas, & decidendas, quemadmodum ipsa quoque Sanctæ Synodus decrevit, reservamus.)

His præcognitis, quidam opinati sunt in Constitutione Pii IV. non prohiberi nisi interpretationem generalem, & necessariam, seu auctoritativam, quæ in scriptis redigitur; & sic primæ speciei, de qua in principio primi suppositi num. 1. ut Salas de legib. tract. 14. qu. 97. dist. 21. sect. 11. vers. *Neque obstant priora fundamenta*, & vers. *Quantum ad primam*, post Henric. lib. 7. de indulg. c. 29. num. 4. Et Eman. Rodrig. tom. 1. Regal. quest. in 11. quest. art. 3. §. *Ad vitandam*, sed hæc sententia est nimis laxa, & redit Constitutionem Pii IV. proflus inanem, & frustratoriam: nam cum interpretatio hæc auctoritativa, & generalis decretorum Conciliorum fieri non possit nisi à summo Pontifice, ut patebit infra in prima conclusione; inepè Pius IV. illam tam distinctè prohibuisset omnibus tam ecclesiasticis personis, quam laicis. et verba Bullæ universalis, & præ-

prægnantia, & tam crebrè inculcata, violentiam hanc restrictionem non patiuntur, ut humiliter patebit infra in 4. conclus. nu. 54. vers. *Quandò expendenda sunt verba*.

Alii è converso fortè religiosius quam par est, existimantur Pium IV. interdixisse generaliter, & indistinctè quancumque potest interpretationem etiam probabilem decretorum Concilii Tridentini. Sed hæc opinio est nimis rigida, & facile potest injicere laqueum conscientis ob Censuras in prædicta Constitutione inflatas, easque patitur difficultates, quæ inferius subjiciuntur in quinta, & sexta conclusione.

Quamobrem pro veritate statuendæ sunt Conclusiones infra scriptæ.

- 11 Prima conclusio est, Decreta, & Canones Concilii Tridentini nemo potest auctoritativè, ac per modum legis universalis interpretari, nisi Romanus Pontifex. Hæc Conclusio est manifestæ.
- 12 Primò quia generaliter ille solus habet jus interpretandi Canones, qui habet potestatem condendi eos, quæ sunt verba text. in §. *Ex his omnibus*, 11. quest. 1. Et unde jus prodiit, interpretatio quoque debet procedere, c. *Inter alia*, infra de sentent. excomm. cap. *Constitutionem*, eod. tit. in 6. cap. *Cum venissent*, de iudic. l. 1. l. *Leges sacratissima*, & l. *fin. c. de leg. ibi* (Si enim leges condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum Imperio esse oportet.) Et infra. (Quis legum ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli Legislatorem esse concessum est?) Quæ jura, ut vides, loquuntur taxativè, ita ut excludant omnem potestatem inferiorè à Principe. Et à gloss. & DD. communiter intelliguntur de interpretatione primæ speciei, quæ scilicet in scriptis redigitur ad differentiam juris non scripti, quæve generalis, & necessaria est; & facit jus quoad omnes, iuxta text. in cap. *final. de Constitut.*
- 13 Deinde patet hæc conclusio, quia interpretatio Generalium Conciliorum, quæ per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & fiunt, & robur accipiunt, cap. 1. & seq. 17. dist. cap. *Ideo*, 2. quest. 6. & 22. dist. per tot. cap. *Significasti*, de elect. omnino pertinet ad Summum Pontificem, cap. *Neclituit*, 17. dist. ibi: (Sed quoties aliqua de universali Synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo, quod non intelligunt, rationem ad Apostolicam Sedem conveniant) c. *Dilectus*, de con. off. præben. in 6. & utrobique gloss. & DD. not. gloss. in Extravagan. *Cum inter nonnullos*, in ver. *Declaramus, de verbor. signif.* *Præpos.* in cap. *Sicut*, numer. 1. 15. dist. Tutrecrem. in Summa. de iur. testa. lib. 3. cap. 53. Card. Jacob. de Conc. cap. 10. Ideoque in Constitutione Sixti V. edita 11. Calend. Februar. 1587. quæ incipit *Immensa*, in §. *Deum autem Patri*, super Institutione S. Congregationis Concilii, dicitur, Ad singularem tantummodo Summi Pontificis auctoritatem spectare, Generalia Concilia indicere, confirmare, interpretari.

Ac demum quia in individuo ipsummet Concilium Tridentinum in decreto de recipiend. decret. Concil. sess. 25. de reform. declarationem eorum, quæ in eodem Concilio statuta, ac distinctè fuerunt, remisit ad Romanum Pontificem,

Et Pius V. in antedicta Constitutione decretorum Concilii Tridentini interpretationem sibi, ac Sedi Apostolica specialiter reservavit, ac cæteris omnibus interdixit. Quæ conclusio maxime procedit quoad interpretationem correctivam, seu modificativam, de qua supra in secundo supposito num. 5. Explorati enim juris est inferiores à Summo Pontifice nequaquam posse decreta universalium Conciliorum abrogare, vel modificare, cap. *Inferior*, 21. dist. cap. *Cum inferior*, de major. & obed. Clement. *Ne Romani*, de elect. & habetur expressus in Extravagan. Joannis XXII. *Sancta Romana*, §. *Quadam autem*, de Relig. domib. ubi id notat gloss. in ver. *Concilio*. Item gloss. in cap. *Cum dilectus*, in ver. *In ead. rē*, & ibi etiam Abb. col. 5. de elect. gloss. in cap. *Nec licuit*, in ver. *Particularem*, 17. dist. Felin. in cap. 1. de sponsal. Naturalem rationem reddidit hic Petr. de Anchar. in 2. notab. nu. 1. quia cognitio, quæ tendit ad destructionem, vel confirmationem actus, debet ab eo procedere, qui potest actum celebrare, ut in regula. *Nihil tam naturale*, ff. de regul. iur.

14 Secunda conclusio. Quemadmodum Romanus Pontifex potest decreta Tridentini Concilii per seipsum auctoritativè interpretari, ita & per eos, quibus id munus interpretandi specialiter demandaverit, eorumque interpretatio habebit legis auctoritatem perinde ac interpretatio Papæ. l. *Non ambigitur*, ff. de legib. l. 1. §. *fin. ff. A quib. appell. non lic. §. Lex est*, Instit. de iure natural. & l. *Formam*, ff. de Offic. Præfict. Prætor. Quæ jura ad hoc propolium adducit gloss. Magna in l. 1. in fin. glossa, vers. *Item contra*, ff. de leg. b. Sed melior text. est in l. 1. §. *Hu itaque collectis*, juncto §. *Sed neque*, C. de veter. iur. enucleat. ponderando eum ut diximus in cap. *Quoniam*, numer. 8. vers. *Ad idem est textus formalis*, supra de Constitut.

15 Si Legatus non modo suam Constitutionem, ut in cap. *Ex parte*, l. 2. de verbor. signif. Sed etiam rescriptum Papæ potest interpretari, cap. 1. de postul. Prælat. gloss. in d. cap. *Ex parte*, in ver. *Interpretatione*, & gloss. fin. in cap. *Sicut*, §. *Ex his omnibus*, 11. quest. 1. Et in Prætoris stipulationibus si ambiguus sermo acciderit, Prætoris est interpretatio, l. *In Prætoris*, ff. de Prætor. stipul.

16 Porrò interpretatio, quam facit Papa, vel generalis auctoritatem habens ab ipso, habet vim generalis Constitutionis, & facit jus quoad omnes, etiam si non generaliter, & per modum legis, sed in aliquo speciali casu, & ad consultationem alicujus edita fuerit. Hic est textus in l. *fin. in princ. C. de leg. cuius hæc sunt verba*: (Si Imperialis Majestas causam cognitionaliter examinauerit; & partibus communi constitutis sententiam dixerit, omnes omnino iudices sciant hanc esse legem non solum illi cause pro qua, producta est, sed & omnibus similibus. Quem textum ad hoc ponderat ibi Bald. n. 1. Ad idem est casus in cap. *Ex multa*, de voto. Per quem textum ita tenet gloss. in c. *Extrema*, in ver. *Consultationem*, de fil. Presbyt. & Felin. qui alios adducit in cap. 1. num. 17. de Constit.

17 Ex duabus conclusionibus ut supra firmatis, inferitur primò, ut sacra Congregatio Concilii possit decreta Tridentini Concilii ita interpretari,

tari, ut illi ius declaracione sigillo, & subscriptione munire, & etiam si edita fuerint in aliquo particulari casu habeant vim Constitutionis generalis, earumque ut ipsamet Congregatione claravit, eadem habenda sit ratio, ac si a Papae edita essent, cum auctoritatem interpretandi Concilium habeat ex Constitutione Sixti V. proximè relata: quam propositionem latissime probavimus in d. c. Quomam sup. de Constit. a. n. 6. usque ad n. 69.

Interitur secundò ut Sacra Congregatio Episcoporum, ac Regularium, quamvis habeat a Papa auctoritatem respondendi illorum consultationibus, proindeque ejus responsa etiam in casibus particularibus edita faciant in similibus casibus jus generale quoad omnes ad instar declarationum Sacrae Congregationis Concilii, tamen facultatem non habeat Tridentini Concilii decreta interpretandi: Tum quia in generali commissione respondendi ad dubia Episcoporum, & Regularium non comprehenditur facultas interpretandi Concilium, quae ex Bulla Pii IV. est Romano Pontifici specialiter reservata, c. 2. de penit. & remiss. in 6. c. ult. de off. Vicar. cod. lib. cap. Nuper, vers. Quia tamen conditor Canonis, de sentent. excomm. in antiq. Et in specie in concessione jurisdictionis quantumcumque generali non comprehendit jurisdictionem reservatam Summo Pontifici; est casus in cap. Quod translationem, & ibi glos. & DD. not. de off. leg. Dec. cons. 197. In casu inquisitionis, num. 1. Rota. decis. 119. Legatus, vel Nunciatus, in novis, & decis. 36. Nota Legatus, in antiq. ubi propterea decidit in concessione conferendi beneficia qualitercumque vacantia facta Legato non venire facultatem Papae reservatam. Potestas autem interpretandi cohaeret personae, adeo ut non transeat in alium, ut inquit Innoc. in c. fin. de success. ab intest. & not. gloss. in l. idem Pomponius, in ver. Appareat, ff. de rei vendic. Ideoque Greg. XIII. dixit nunquam suae intentionis fuisse committere Episcoporum Congregationi ut de iis, quae ad interpretationem Concilii pertinerent, aut de ipsis Congregationis Concilii decretis cognosceret. Illud autem se rectè meminisse ait Sanctitas Sua commississe Congregationi Concilii ea omnia, quae ad Concilium interpretandum pertinent, ut est adnotatum in libris publicis ejusdem Congregationis Concilii tom. 10. fol. 57. Tum quia, & multo clarius in praerogata Bulla Sixti V. incipiens Immensa, in §. Et nos quidem, super Institutione S. Congregationis Episcoporum, & eidem Congregationi facultas tribuitur Episcoporum, aliorumque Praetorum, & Ordinariorum petitiones audiendi, eorumque consultationibus respondendi, easque item, & Controversias inter Praelatos de jurisdictione; aliave de causa exortas. Item inter Capitula, aut obtinentes dignitates, ac inter quascunque singulares personas, & universitates, aut locorum in temporalibus Dominos examinandi; expressè interferitur exceptio illa: praeter ea, quae Tridentini Concilii interpretationem exigunt. Et similiter in eadem Bulla in §. Nec sane minus, super Institutione S. Congregationis Regularium. Disertis verbis statuitur, ut Cardinales hujus Congregationis cum inter Episcopos, & Regulares dubitationes inciderint,

quae sub decretorum Concilii dispositione, aut interpretatione comprehendantur, eas ad eandem Congregationem Concilii remittant. Et ex hac secunda illatione satis clare subinfertur nec Legatum de latere posse interpretari decreta Concilii Tridentini, cum haec facultas sit Papae specialiter reservata; ideoque non includatur in facultatibus legati quantumcumque generalibus, juxta text. in d. cap. Quod translationem, de off. leg. & praedictam decisionem Rota 119. in novis.

Tertia conclusio. Archiepiscopis, & Episcopis, ceterisque locorum Ordinariis in suis decretis, & Constitutionibus tam in Conciliis provincialibus, vel dioecesanis, quam extra. Item iudicibus quibuscunque in eorum sententiis; & interlocutionibus prohibitum est Tridentini Concilii decreta interpretari.

Probatio autem hujus conclusionis si petenda esset a jure communi, esset satis dubia; non enim constat apud omnes, an, & quomodo liceat Ordinariis, & iudicibus jura interpretari: nam in c. Nec licet, 1. c. dist. prohibetur Episcopis generalium Conciliorum interpretatio, dum eis praecipitur ut quoties de universali Synodo dubitatio nascitur, pro decisione conveniant ad Sedem Apostolicam. Qui textus in Polycarpo citatur ex Gregorio, & in margine est additum ad Episcopos Mauritaniae. Item de iudicibus loquuntur verba illa Deuteronomii c. 17. si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, &c. & iudicium tuum inter portus videbis variari, venias ad iudicem, qui fuerit illo tempore, id est ad Papam, ut exponit

Innocentius III. in c. Per venerabilem, §. Rationibus, Quisq. sint legit. Ad idem sunt text. in l. fin. c. de legib. ibi (Et quare omnes ambiguitates iudicium, quas ex legibus orti veniunt aures accipiunt nostrae, si non a nobis interpretatio procedit) & in l. 2. col. ult. c. de veter. iur. encl. ibi (Si quid vero ambiguum vitium fuerit, hoc ad Imperiale culmen per iudices referatur.) Nec dicamus ea jura procedere in interpretatione generali, quae facit jura quoad omnes, quoniam id verum quidem est in ea parte, in qua decidunt solum Principem legis conditorem posse jura interpretari. At dum prohibent ne iudices interpretentur leges, sed Principem consultant, intelligi non debent, nisi de interpretatione in casibus particularibus. Indubitatum est enim iudices, quorum iudicium ad certos limites territorii, vel personarum restricta est, nequaquam posse interpretationem facere per modum legis universalis, l. fin. ff. de iurisd. omni. jud. Et lex non fertur nisi in casu dubio, l. Labeo, ff. de Carbonian. editio: & in proposito not. hie Dec. n. 1.

Non obstat textus in l. Non possunt, ff. de legib. quia habet locum quando dubium est super negotio, non autem super verbis legis, ut ibi glos. & DD. notant. Non enim eodem loco haberi debet questio facti, & questio juris. Quia ut dicitur in l. Non statim, ff. ad l. Flavianam, de plagiar. cum incidit questio facti non Principem consultare de ea re oportet, sed quod verissimum in re praesenti cognoscitur, sequi iudicem oportet.

Non obstat l. Neque leges, & l. Nam ut ait Pa-

radus, ff. de ord. quia procedunt in interpretatione iuris consulti, seu Principis, ut in d. l. Neque leges, declarat glos. in ver. Scribi possunt.

Non obstat cap. 1. de postulat. Praelat. quia habet locum in Legato, qui mandatum Apostolicum interpretatur ex commissione Papae, ut notant DD. hic.

Innocentius tamen in eodem cap. 1. de postulat. Praelat. in 6. in fin. simpliciter dicit quemlibet iudicem posse in causa legem interpretari. Et idem Innocentius in cap. Cum specialis, sub n. 4. de appellat. postquam dixit inferioribus iudicibus non licere jura condere, neque interpretari, nec etiam inter jus scriptum, & aequitatem, cum id solum Principibus liceat, fateatur tamen in causis, quas coram se habent inferiores iudices, bene posse quantum ad jus litigatoris pertinere super iuris, & interrogacionibus etiam inter jus, & aequitatem interpretari, ut dictum Innoc. sequitur ibi Jo. Andr. col. 3. vers. Quodam dicunt, dicens interiores iudices in causis, quas habent coram se, in praedictum litigantis posse interpretari jus scriptum, & aequitatem, sed talem interpretationem jus non facere, nisi inter partes, Anton. de Butr. n. 1. vers. Dicit tamen Innocentius, & Petr. de Anchar. in reper. Canonum statuta, sub n. 37. vers. Et vide quod notat Ioan. Andreas, de Constitutionibus.

Communiter tenetur iudicem super dubia legum, & Canonum non posse directe, & principaliter iudicare, sed tantum posse cognoscere indirecte, & incidenter, ita ut super illis non pronunciet, sed super negotio principali dumtaxat, ut patebit infra in hac ipsa conclusione n. 41. & seq. Et hoc intelligunt Innocentius, & Jo. Andr. supradicti dum dicunt iudicem posse interpretare leges in praedictum litigatoris.

Ceterum quicquid sit de jure communi, quod pertinet ad decreta Concilii Tridentini has alterationes omnes diremit Constitutio Pii IV. ad cuius veritatem evidenciam, quia Emano. Rodrig. tom. 1. Regular. quae in 1. 1. quest. arr. 3. §. Ad vitandum Henriq. lib. 7. de Indigent. cap. 29. n. 4. Et Salas de legib. tra. 8. 14. qu. 97. dist. 21. sect. 11. vers. Ad secundum responderi perperam opinatio sunt Constitutionem Pii IV. non procedere quoad iudices in tribunalibus supponendum est eam Pius IV. in 2. part. §. Ad vitandum, inhibet ne quis audeat super decretis Concilii Tridentini quidquam quocunque nomine etiam sub pretextu majoris corroboracionis, aut executionis statuere, verbum illud, statuere, esse intelligendum de statutis declaratoris tantum. Paterum ex clausula, quae immediatè subsequitur ibi (Si cui vero aliquid in eis obscurus dictum, & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visum fuerit, ascendat ad Sedem Apostolicam) nam adversativa illa, verò, & singula verba hujus clausulae congruerent, nisi prius egresset de statutis declaratoris; Tum ex ratione prooimialium ejusdem §. Vitandae scilicet perversionis, & confusionis, qui orti possent, si unicuique liceret in decreta Concilii interpretationes suas edere: quae indicant se inferius agere nolle, nisi de materia interpretationis. Ad Clem. 1. cum ibi not. de offic. Ordin. Lap. alleg. 101. in civitate, n. 24. vers. Circa secundum statutum. Tum denique quia

illud verbum statuere, intelligi non potest de statutis Correctoris Concilii; quia illis non conveniunt, imò adversantur illa verba Constitutionis etiam sub pretextu majoris corroboracionis. Nec intelligi potest de statutis, & edictis merè executoris: absurdum enim esset ut locorum Ordinarii non liceret edita proponere pro observatione, & executione Concilii. Cum in eadem Constitutione Pii IV. in §. Mandamus, distinde sit praecipitur, ut ejusdem Concilii decreta, & statuta in Ecclesiis suis, civitatibus, & dioecibus in iudicio, & extra iudicium diligenter observent, & à subditis quisque suis inviolabiliter faciant observari. Contradictores, &c. et propterea passim videmus in Synodis provincialibus ad Congregationem recognitis, & emendatis, & in Synodis dioecesanis inseri statuta, & ordinationes pro executione decretorum Concilii Tridentini prorsus tamen absque ulla illorum interpretatione. Quinimò in decreto de recip. & observ. decret. Concil. sess. 25. de reform. admoventur etiam Principes omnes ad operam suam ita praestandam, ut quae à Synodo decreta sunt, ab omnibus recipiantur, & observentur. Ad Reges enim spectat, ut cultodiri faciant leges, & praecepta Dei, & Ecclesiae, ut Augustinus docet epist. 48. 50. & 156. Et fecerunt pii Imperatores Constantinus, Theodosius, Marcianus, & alii, ut obviaret Card. Bellarm. tom. 1. lib. 1. de Concil. cap. 20. & constat ex l. Cunctos populos, C. de Summ. Trinit. & fid. Cathol. cum concord.

Cum igitur verbum statuere, positum in Constitutione Pii IV. nec ferri possit ad statuta correctoria, neque ad executoria, superest, ut referri debeat ad declaratoria, ita ut sensus Constitutionis sit, ne sub pretextu majoris corroboracionis, vel executionis quicquam audeat super decretis Concilii quidquam statuere, id est statuendo declarare, quod est autoritative interpretari, praetextu, seu color est humilioris qualitas ad faciendum id, quod alia via prohibetur, cap. Avaritia, de elec. lib. 6. cap. Eos qui de temp. ordin. Sub. Praxitu, C. de transact. & not. in l. Illius, ff. de offic. Praesid.

Atque hoc pro constanti supposito, tertia haec conclusio probatur primo, quia illud verbum, statuere, nullatenus referri potest ad interpretationem probabilem iurisperitorum, sed ad necessariam, & autoritativam dumtaxat, Verbum enim, statuere, necessitatem inducit, cap. In his, de verborum signific. glos. in Extravag. Execrabilis Iohannis XXI. in ver. Statuimus, & in materia, declaratoria non importat nisi interpretationem autoritativam, ut de verbo, decernere, quod idem est ac statuere, l. 1. ff. Quod quisque iuris est text. in cap. Constitutionem ibi, declarantes decernimus, de sentent. excomm. in 6. & in c. 1. & ibi Gem. in 2. not. de Clerico agrot. qua. lib. Rufus illud verbum, statuere, referri non debet ad interpretationem autoritativam primae speciei, id est generalem, quae facit jura quoad omnes. hanc enim indubitatum est super decretis conciliaribus facere non posse nisi solum Papam, neque in hoc erat opus prohibitionem Pii IV. alioquin Constitutio esset super casu indubitabili, quod esse non debet, l. Labeo, ff. de Carbon. editio. Reliquum est igitur ut referri debeat solummodo ad interpretationem autori-

carivam, quam circumscripta prohibitione face-
re poterunt Episcopi in suis diocesis, & Ju-
dices in causis in eorum tribunali pendentibus.
Secundo loco idipsum probatur, quia inter-
pretationem probabilem quartæ speciei jam
Pius IV. prohibuerat in prima parte illius, §. *Ad
vita vitam*. ut dicitur infra in quarta conclusio-
ne n. 53. usque ad 63. Unde nisi postea egisset de
interpretatione necessaria, & specialis; Secunda
pars illius §. abundaret, & esse omnino superflua,
quod non esset dicendum, & ibidem pate-
bit.

Tertio Sacra Congregatio Episcoporum, &
Regularium auctoritate non habet interpre-
tandi Concilium ut ostensum est supra in se-
cunda conclusione, *verf. Insuper secundo, n. 18. &
Seqq.* Quinimo in eadem Bulla Pii IV. confir-
mationis Concilii ibi, *ullumve omnino interpreta-
tionis genus*, propter ea verba fuit dubitatum a Sa-
cra Congregatione Concilii, An ex quo Pius
IV. in erectione dictæ Congregationis videtur
tantum deputasse eam ad executionem decreto-
rum Concilii, non autem ad interpretationem,
& amplius ibi mandavit, ut si aliqua dubietas
emergeret, ad Sanctitatem suam referret, ut in
hac Bulla hanc facultatem interpretandi etiam
sibi reservavit: An Congregatio ipsa incidere
in istam censuram decidendo multos casus pro-
positos ad interpretationem Concilii pertinen-
tes absque eo quod ullam relationem Sanctissi-
mo fecerit. Et cum Congregatio hoc de re con-
sulisset Pium V. Sanctitas Sua dixit se non cre-
dere Congregationem incidisse in hujusmodi
censuras, quoniam opinabatur hanc prohibicio-
nem eos tantum comprehendere, qui proprio
aut interpretari præsumpissent, ut indicant
illa verba, *videant interpretari*; tamen pro futuro
dixit se tribuere facultatem Congregationi, ut
absque alia delegatione posset decidere casus
quos Congregatio tanquam claros putaret deci-
dendos; quos vero tanquam dubios putaret re-
ferendos, Sanctitati suæ referret, prout postea
fecit, ut disertis verbis est adnotatum in libris pu-
blicis. Congregationis manu Cardinalis Carafa.
Si igitur supremis Urbis tribunalibus fas non est
decreta ipsius Concilii interpretari, idque ne ip-
si quidem Congregationi Concilii licuit ab
initio, nisi quoad casus, quos tanquam claros
putasset decidendos, pro quibus etiam opus fuit
speciali Sanctissimi facultate, quanto minus
id licebit Ordinariis, & Judicibus inferiori-
bus?

31 Quarto quamvis Rotæ Romanæ decisiones
sint probabiles tantum, seu Magistrales secun-
dum Gemin in cap. *Dubios, col. 5. n. 9.* & ibi etiam
Franc. *nover, 10. de rescriptis, in 6.* & extantur qua-
tor in lignis Rotæ Auditoris, nempe Felin. in
c. *Pastoralis, col. in numer. 20. vers.* Et idem est de
decisionibus Rotæ de hinc infra. *Præpos. in cap. Ne-
gure, 9. dist.* dicens decisiones nostræ non sunt
jura, & ideo possunt reprobari. *Bellam. de
cis. 42. in causa de iure contestata Casl. d. de
17. numer. 7. de præben.* magnum tamen ha-
bent pondus auctoritatis, ut per Christophor.
32 Castil. *conf. 7. Pisis prius, col. in numer. 20. & 21.*
et prevalent communi opinioni secundum Mo-
lam in c. 1. *de lit. cont. ff.* quicquid ibi contra
33 scripserit Barbat. *col. 15. Quinimo Joan. Franc.*

Pavinus similiter Rotæ Auditor in *proludis Extrava-
gantibus Joan. XXII. col. 3. vers.* *Dei fines* Rotæ affir-
mat eas facere jus in curia ad instar styli, saltem
si secundum eas fuerit sæpius iudicatum, cum ad
Rotam spectet interpretari verba, & mentem
Papæ in rescriptis, & in hac quasi possessione ex-
istat sciente, & variante, imò volente, & man-
dante Summo Pontifice, sicut de *re ju-
dic.* & notata per Joan. Andr. post Holtien. in c. 1.
de postul. Prælat. Extra Curiam vero dicit eas si-
dem facere sicut responsa Prudentum, & redar-
guit Gemin. & Petr. de Anchar. qui contra
Rotam consulerunt. Quamobrem Rotæ inter-
pretatio in suis decisionibus videtur authorita-
34 tiva, & consequenter prohibita est quoad Con-
cilium Tridentinum in Constitutione Pii IV.
Hinc Gregor. XIII. die 4. Aprilis 1582. dixit esse
admonendam Rotam super decisionibus, quas
facit in materia Concilii. Et propterea in *causa
Gadican. ad sanctorum die 14. Februar. 1582.* Rotæ
dixit se tractasse de ordine Sanctissimi de intelli-
ctu duorum decretorum Concilii Tridentini, ut
habetur in *impressis decis. 143. par. 1. divers. & die
21. Junij 1602.* In Rotæ propositum fuit dubium
ad eam transmissum a Sac. Congregatio Concilii
super intellectu *cap. 15. sess. 25. ex ordine
Sanctissimi, ut apud Seraph. de decis. 1442.* Et quod
magis est Calaguritan. & Calciaten. Jurisdictionis
27. Maji 1680. coram Bubalo, sic legitur:
(Proposui dubium an episcopus possit visitare
suas Cathedrales ecclesias Calaguritan. & Calciaten.
juxta decretum Sacrosancti Concilii Tri-
dentini *sess. 6. cap. 4. & sess. 25. cap. 6.* Pro cuius in-
terpretatione in hac causa sufficiens facultas
mihi attributa erat vigore specialis com-
missionis, ut in *impressis decis. 128. par. 2. divers.*
Et ferè usu receptum est, ut si quando in Rotæ
incidat questio concernens interpretationem
Concilii, & casus sit dubius, & a Sacra Con-
gregatione non decisus, vel Rotæ ipsa Con-
gregationem consulat, vel liget partibus ut adeant
Congregationem, a qua ubi declarationem
obtinuerint, redeant cum ipsa ad Rotam, quæ
deinde procedit ad causæ expeditionem juxta
decisionem S. Congregationis, ut in specie col-
ligitur *ex decisione 482. & decis. 750. par. 1. & de-
cis. 325. part. 2. divers.*

35 Quinimo idem Gregorius XIII. die 7. Junij
1574. audita Congregatione iussit significari
Cardinali Aquavivæ, ut quando in supplicatio-
nibus non exprimitur articulus certus juris, su-
per quo cognoscendum est, sed in genere, &
confusè petitur commissio causæ, addatur sem-
per hæc clausula *admodum non agitur de interpre-
tatione decretorum Concilii*; ut idem Cardinalis Ca-
rafa adnotavit. Habemus ergo expressam de cla-
rationem intentionem Papæ nolenti ut Judices,
quibus causæ committuntur, se ullatenus im-
miscant in interpretatione Concilii. Quod si id
36 non licet Judicibus delegatis a Sede Apostoli-
ca, longe minus licebit Ordinariis, quia delega-
tus in causa sibi ut præferat commissa fungi, ut
vice Papæ, & est major Ordinario, c. *Sanæ, de off.
deleg. glof. 2. in c. Pastoralis, §. Præterea, de off. ordi-
nari.*

37 Quinto, & ultimo si Episcopis, Ordinariis, Ju-
dicibus Ecclesiasticis liceret Concilium Tri-
dentinum auctoritative in eorum diocesis, vel

vel in causis pendentibus interpretari, reservatio
interpretationis, quam sibi, & Sedi Apostoli-
cæ fecit Pius IV. redderetur omnino elusoria:
nam quoties incideret questio spectans ad in-
telligentiam Concilii, satis esset ut partes ad-
irent Episcopum, aut Judicem causæ pro interpre-
tatione obtinenda, nec oporteret ascendere ad
locum, quem Dominus elegit, ut in Constitutio-
ne Pii IV. præcipitur. Præterea inanis esset insti-
tutio S. Congregationis Cardinalium Concilii
Tridentini Interpretum, si quilibet episcopus
posset interpretari Concilium in sua diocesi: ne-
mo enim ferè consuevit S. Congregationem
consulere ea intentione, ut obtineat declara-
tionem per modum legis universalis, sed tan-
tùm ut ea uti possit in aliquo suo particulari
casu, vel controversia tunc pendente. Pro cuius
declaratione si pateret aditus ad Judices, & Or-
dinarios, quid opus esset ad sacram Congrega-
tionem confugere? Præterea multoties contun-
geret ut unus Episcopus interpretaretur Con-
cilium uno modo, & alius alio; unde sequeretur
gravissima incommoda. Finge enim virum con-
tractasse matrimonium in Parochia mulieris al-
40 terius diocesis, & Episcopum Ordinarium viri
declarasse matrimonium esse nullum, veluti
contractum in aliena Parochia, vel coram Pa-
rocho contradicente: & è converso Episcopum
diocesanum mulieris pronunciasse matrimo-
nium validum, eo quòd sola præsentia Parochi
viri, vel mulieris ubique locorum sufficit ad
validitatem matrimonii, nec requiritur consen-
sus; utique hæc mulier in sua Parochia habebit
pro legitima uxore, & in Parochia viri habebit
pro concubina. Qui sanè casus atque alii
consumiles, qui frequenter acciderent propter
naturalem hominum ad dissentendum facilita-
tem, ut Ulpianus ait in l. *Item si unus §. Principali-
ter ff. de arbit. vix esse possent sine scandalo. Sæ-
pe etiam contingeret ut Episcoporum interpre-
tationes adversarentur declarationibus S. Con-
gregationis; atque ita undique oriretur per-
verbio illa, & confusio, quam pius IV. sua Con-
stitutione vitare voluit. Quam varietas interpreta-
tionum posset accidere etiam circa Canones
pertinentes ad dogmata, contra id quod habe-
tur ad Corinth. 1. *Ad ipsum dicatus omnes, & non sint
in vobis schismata, in cap. Loquitur Dominus, & per
totam, 24. quest. 1. & in Extravagan. Bonifacii
VIII. Pnam Sanctam, de major. & obed.**

38 Sed prædictis obicij: Oportet Judicem scire
leges & statuta Canonum, cum teneatur ad il-
lorum præscriptum sententiam ferre, cap. *Judices,
3. quest. 7. cap. 1. de Constitut.* cum multis simi-
libus. Et de decretis Concilii Tridentini patet
ex eadem Constitutione Pii IV. Confirmationis
ipsius Concilii. Id autem sine interpretatione fi-
eri non potest, quia scire leges non est verba eor-
um tenere, sed vim, ac potestatem habere, l. *Scire
leges, ff. de leg. Quinimo verba legis, &
Constitutionis offendere licet ut mens servetur,
cap. *de delo, 38. dist. glof. in extravagan. Quorundam
Joan. XXII. in ver. Convertens, quia dum plerunque
attenditur verborum proprietates, veritatis sensus
amittitur, cap. 15. autem, 22. qu. 2. Unde
Hieronym. in cap. *Marcion, 1. quest. 1.* (Nec
putemus, inquit, in verbis Scripturarum esse
Evangelium, sed in sensu; non in superficie,
Prosp. Fagn. in 2. Decretal. Tom. 30**

sed in medullas; non in sermonum scilicet, sed in
radice rationis.) Hinc dici solet verba Scriptu-
rarum non esse Judaice intelligenda; *littera
enim occidit; spiritus tu autem vivificat, 2. ad Corin-
th. 3. Feder. de Sen. conf. 4. n. 7. vers. Maltum est.*
ergo cum legum interpretatio absolute sit ne-
cessaria, ut etiam patebit infra in 6. & ultima
conclusionem num. 96. Quomodo Ordinarii, ac
Judices poterunt controversias, & lites di-
mere ad præscriptum decretorum Concilii
Tridentini, si eis non liceat etiam posthabita
verborum proprietate illius mentem, ac sensum
scrutari & partibus aperire, atque uti in inter-
pretatione illa, quæ tantopere ad legum intelligen-
tiam conducit, & veritatis manifestationem,
39 ut in Extravag. *quæ nonnunquam, de verbor. sig-
nif. Præterea Constantinus Imperator Plotianus
rescripsit in l. 1. C. de relat. in Codice Theodosiano
(Super paucis, quæ juridica sententia decidi non
possunt, nostram debes consulere Majesta-
tem, ne occupationes nostras interrumpas, cum
litigatoribus legitimum maneat arbitrium a
sententia provocandi. Et plura in hac rem cu-
mulat Brisson lib. 3. de form. a pag. 342. Et sanè vix
ad praxim reduci potest, ut Ordinarii, ac
Judices saltem ex remotioribus regionibus consulant
Sedem Apostolicam super omnibus dubiis
emergentibus circa intelligentiam Concilii.
Et cum causarum instantia ex ejusdem Con-
cilii decreto *cap. 20. sess. 24. ad annum, & ex cau-
sa ad biennium restricta sit, quomodo fieri po-
terit ut Judices in Indiis expectent responsum
ab Urbe in causis vertentibus coram eis. Hinc
et si legum interpretatio etiam de jure commu-
ni Iudicibus sit interdita; tamen prohibitio hæc
non afficit eos, ubi copia Principis haberi non
potest, glof. *unic. & DD. in l. Non possunt, ff. de tes-
tib.***

41 Verùm ad hæc respondet glof. singularis *hic
in ver. Iudicari.* nam cum hæc Decretalis dispo-
nat ut solus Papa cognoscat de dubiis privile-
giorum Apostolicæ Sedis, non autem inferiori;
quærit glof. sed nunquid incidenter potest alius
cognoscere, quam Papa? Videtur quòd sic, c. *de
Iud. 1. Quoties, & de in integr. restit. c. Causa, in fin. in-
spiciendum privilegium. Et si verba sunt mani-
festa, Iudex potest dicere, non obstat privile-
gium, arg. *infi. de fid. Instrum. cap. Accipimus.* De-
inde subdit glof. non obstat l. *Quos prohibet, ff. de
postul. cap. Exceptionem, in fin. de except. & cap. La-
tor, qui fil. sint legitimi, quia habent locum, cum
verba obscura sunt, & ambigua; quia tunc e jus
est interpretari, cuius est condere; ubi verò a-
perta sunt, & clara potest iudex dicere, obstat
privilegium, non obstat privilegium, arg. prædic-
tæ Decretalis *accipimus.* Similiter Innocentius
ibi in *ver. Iudicari,* dicit iudicem posse cognosce-
re incidenter an privilegia jurent causam, & his
non obstantibus iudicare super questione sibi
proposita, ita tamen ut privilegii non faciat
mentionem. Item dicit iudicem non posse iudicare
de privilegiis Sedis Apostolicæ quando
agitur de illorum interpretatione tantum, scilicet
cum de ipsorum verbis dubitatur; & sequitur
totidem verbis Holt. n. 1. Sed & Ioan. Andr.
in *ver. Privilegia* affirmat iudicem non posse de
privilegiis cognoscere, cum agitur de interpre-
tatione dubiorum in eis contentorum, Anton de
Butt,**

Butr. n. 3. (Si verba, inquit, privilegii sunt aperta, & clara, ita ut nulla ibi cadat dubitatio probabilis, cognoscit inferior, & dicere potest, obstat, vel non obstat, quia hoc non est cognoscere, aut examinare, seu interpretari, cum talia cadant super dubio. Si enim privilegium dicat, sub protectione recipimus, clarum est quod non inducit exemptionem; & sic poterit judicare. Secus si privilegii verba sunt dubia.) Et infra. (Si vertitur dubium de privilegii intuitu, si dubium non est probabile, quia apparet casus apertus, vel tale dubium est per glossas communes, vel communis opiniones decidibile, satis puto inferiorum de hoc posse cognoscere, sicut videmus quotidie Judices de talibus judicare, quando incidenter venit. Secus si principaliter super hoc adeatur, quia tunc Papa est adendum, ut dicit hic Innocentius. At si ibi cadat probabilis dubitatio, quia non potest per regulas bene decidi, ita quod omnino sensus privilegii est obscurus, & dubitatio sit solum circa verba privilegii, tunc solus Papa interpretatur, maxime si quaeritur de interpretatione generali, quae omnibus praedictis inferiori autem non, nisi fiat de mandato Papae.) Hae Butrius, Henric. Boich. post med. vers. Aut queri an alius. Similiter dicit Inferior non posse principaliter, & directe cognoscere de privilegii Papae, si sit dubium de interpretatione dubiorum in eis contentorum, sed indirecte, & incidenter, ut si quaeratur an juvent causam, de qua agitur, posse cognoscere, & eis non obstantibus judicare super causa principali pendente coram eo, ita ut de privilegii non faciat mentionem; & sic de incidenti cognoscat, & de principali pronunciet secundum Innocentium, & Hostiensium.

Habes ex praedictis secundum communem Canonistarum sententiam Inferiores a Summo Pontifice super dubiis litterarum Sedis Apostolicae nullatenus posse judicare, seu pronuntiare, sed cognoscere tantum posse incidenter, praeterquam in duobus casibus, in quibus etiam incidenter de dubiis privilegii cognoscere non possunt. Primus est si dubium esset arduum, & inapplicabile, ut notat Abb. in cap. 1. in 1. notab. de litem, calumn. & Dec. hic n. 20. Et docuit Bart. in l. Omnes populi in 3. quest. 6. quest. principalis n. 16. vers. Vbi verò statutum, ff. de iust. & iur. Secundus est, cum Papa est praesens in loco; quia tunc etiam in illis casibus, in quibus iudex potest interpretari, recurrendum est ad ipsum Apostolicum pro interpretatione. Ita post Bald. in l. Cum de novo, in fin. C. de legib. declarat hic Felinus n. 1.

Itaque applicando praedicta ad propositum nostrum, quoties in negociis, & causis in iure quae sit intelligencia alicujus decreti Concilii Tridentini, si verba sint clara, Ordinarius & iudex procedat juxta illorum tenorem ad expeditionem negocii, vel causae; omnino autem abtineat ab interpretatione, ut notat Bart. in l. Cum ab executeore, in princip. col. penult. de appellat. & alii apud Dec. hic n. 19. Ubi enim verba sunt clara, non est interpretatio locus, l. ille, au. illi, §. Cum in verbis, ff. de ligat. 3. l. Continuus, §. 1. ff. de verb. obligat.

Quod si verba Concilii sint dubia; tunc duo casus sunt distinguendi. Primus est cum directe,

ac principaliter vertitur quaestio super intellectu alicujus decreti Concilii. Et hoc primo casu oportet Ordinarios, & Judices omnino aliter ac interpretatione tam in cognoscendo, quam in pronuntiando, & Sedem Apostolicam consulere, & in hoc jura, & DD. omnino conveniunt hic, & passim alibi. Neque verò tunc subest ullum inconveniens expectandi responsum ab Urbe etiam ex longinquis partibus, cum dubitatio non oriatur occasione alicujus negotii, vel causae pendens, quae celerem expeditionem requirat, sed principaliter, & in genere quaeratur de intelligentia Concilii pro futuris casibus. Et mos Episcoporum est de pluribus dubiis sacram Congregationem consulere; praesertim occasione visitationis liminum, ut illorum decisione postea opportunè uti possint pro Ecclesiarum suarum regimine; memini inter alios Archiepiscopum Goanum in Indiis Occidentalibus in Visitatione liminum pro quarto decennio consultuisse sacram Congregationem super dubiis ferè ducentis, & super plerisque responsum obtinuisse per litteras sacrae Congregationis.

Secundus casus est cum occasione alicujus negotii, vel causae pendens, obiter, & indirectè incidit dubitatio super aliquo Concilii decreto, & tunc si commodè pateat aditus ad sacram Congregationem, illa omnino est consulenda; & interim abstinendum à decisione secundum doctrinam Baldi, & Felini, quos reculi supra n. 43. Sin autem non sit facilis aditus ad sacram Congregationem ob locorum distantiam, vel aliud legitimum impedimentum, & periculum sit in mora, tunc distinguendi sunt alii duo casus. Primus est cum dubium, de quo incidenter dubitatur, non est admodum difficile & arduum, sed ut ait Butr. hic sub num. 3. decidibile per communes glossas, vel communes opiniones; & hoc casu iudex poterit super eo dubio cognoscere, & juxta intellectum, quem veriore judicaverit, super negotio principali sententiam ferre; dummodo tamen super intellectu Concilii non pronunciet; & sic cognoscat super incidenti, & pronunciet super principali, secundum Innoc. Host. & Boich. supradictos n. 41. Ut si quaestio principalis sit An Matrimonium sit validum, nec ne, & incidenter, & per modum exceptionis obijciatur nullitas ex eo quod celebratum fuerit coram Parocho non Sacerdote, iudex poterit stante difficultate recurrere ad Urbem pro declaratione, cognoscere & examinare An decretum Concilii cap. 1. ff. 24. de reform. Matrim. qua parte statuit ut Matrimonium non aliter valeat, quam si celebratum fuerit coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi licentia, requirat necessario ut Parochus sit Sacerdos; sed post hujusmodi cognitionem non debet pronuntiare super intellectu Concilii; declarando decretum illud non requirere ut Parochus sit Sacerdos, sed simpliciter super negotio principali decidendo matrimonium esse validum. Similiter si pro validitate matrimonii obiter incidat dubitatio an decretum c. 3. ff. 24. de reform. Matrim. dum publice honestatis in pedimentum ex sponsalibus nullis profluit tollit, ex validis verò restringit ad primum gradum, vendicet sibi locum in impedimento publice honestatis, quod oritur ex matrimonio contra formam

Concilii Tridentini contracto per verba de praesenti, & non confirmato; iudex stante difficultate recursum poterit de hujusmodi incidenti cognoscere, & pronuntiare matrimonium esse nullum, sed non poterit in sententia declarare decretum d. c. 3. non habere locum in matrimonio nulliter contracto; quia haec declaratio quavis in se vera sit, & ad mentem S. Congregationis, tamen ad iudices inferiores non pertinet, sed tantum ad Summum Pontificem, vel ad Cardinales Tridentini Concilii Sanctitatis suae autoritate interpretet.

Secundus verò casus est, cum dubium est arduum, & difficile; & tunc etiam de eo incidenter agatur, & non sit facilis recursum ad Sedem Apostolicam, nihilominus oportet Episcopos, ac iudices abstinere ab illius decisione, & sacram Congregationem consulere; quia, ut dictum est supra n. 42. etiam in illis casibus, in quibus iudex potest litteras Apostolicas interpretari; hoc tamen non habet locum si agatur de dubio arduo, & inexplicabili. Et hoc consilium de dit. iudicibus Matth. Matthei, in suo opuscul. elec. verior. opin. ut scilicet ubi res est proposita ambigua, & omnia utrinque sunt paria, omnino abtineant à iudicio, & Principem consulant. Hae etiam est theoria glossae unicae in l. Non possunt ff. de legib. ubi docet iudicem in causis dubiis legum primo recurrere debere ad interpretationem consuetudinibus; Secundo ad verborum propriam significationem; Tertio ad partem benigniorem; Quarto ad similia; Quinto quando omnia sunt dubia, ad conditorem Legum, & Canonum. Et sequuntur in c. 1. de Constitr. Petr. de Anchar. num. 34. vers. Quadam autem sunt commissa, & Abb. num. 14. Et in his terminis loquitur tex. in d. l. 1. C. de relat. in Codice Theodos. in illis verbis (Super paucis, quae iudiciali sententia decidi non possunt, nostram debere consulere Majestatem.) Et in cap. Per venerabilem, §. Rationibus, vers. Si difficile, & ambiguum, qui sit. sint legit. Quae omnia si procedunt de iure communi, multo magis vendicant sibi locum in terminis Concilii, stante districta prohibitione cuiusvis generis interpretationum, de qua in anted. sita Constitut. p. 114.

Quarta conclusio. Magistri, & DD. prohibent glossas, commentarios, adnotationes, & scholia super decretis Concilii Tridentini typis mandare, atque impressa edere. Nec excusantur à censuris, ex eo quod eorum interpretatio probabilis sit, & non necessaria, seu autoritativa.

Pro cuius conclusionis evidentià observanda sunt verba Constitutionis Pii IV. quae in §. Advitandum, tres habet partes. In prima inhihet ne quis audeat ullos commentarios, glossas, adnotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii decretis quocumque modo edere. In secunda, quae incipit ibi Aut quidquam, similiter inhihet ne quis audeat super illidem decretis quidquam quocumque nomine etiam sub praetextu maioris corroborationis, aut executionis, aliove quaesito colore statuerè, in tertia quae incipit ibi, si cum verò, interpretationem dubiorum super decretis Concilii emergentium sibi, ac Sedi Apostolicae referat.

Quibus suppositis, in 1. par. ejusdem §. Prohibenda editionem interpretationis probabilis Doctorum, ac Magistrorum, clare probatur ex infra scriptis.

et primò cum in 2. par. d. §. prohibita sit interpretatio necessaria & autoritativa, ut probatum est supra in praecedenti et resolutione n. 25. vers. Ceterum quidquid sit, sit prima pars non includeret interpretationem probabilem, abundaret, & verba adeo praegnantia, & inculcata nihil operarentur. Et tamen in lege, vel constitutione nec syllaba debet esse superflua, & sine mysterio aliquid operandi, ut dicit glossa in l. 1. ff. Quod met. cau. & Alex. cons. 52. Circa hanc n. 2. lib. 4. Etiam ad correctionem juris communis. Cravett. cons. 95. n. 5.

Secundo in eadem prima parte prohibetur editio glossarum, & commentariorum: at haec verba referri non possunt ad Principem, vel iudices, qui non edunt commentarios ad leges, vel constitutiones: ergo necessario referri debent ad Jurisperitos, & Glossatores, quorum interpretatio probabilis est secundum glossas initio citatas in 1. supposito sub n. 1.

Tertio Constitutio in prima parte ejusdem §. Advitandum, prohibet ne quis eadē quod: unquam interpretationis genus super decretis Concilii. Ergo comprehendit etiam interpretationem probabilem Magistrorum, quae est una ex quatuor speciebus interpretationum, ut constat ex dictis in eod. primo supposito; quia sub prohibitione generis, verè & proprie includitur quilibet ejus species. Semper in generalibus, ff. de regul. jur. & not. Bald. in l. 2. C. de iur. iur. an ulli licet in toto proprie & pars continetur, l. Si quis cum totum, in princ. & ibi Soc. ff. de except. rei quae, notat. Dec. in reg. in toto, in princ. ff. de regul. jur.

Quarto prohibito editionis hujusmodi sic in eo §. Pariformiter personis tam ecclesiasticis, quam laicis, At certum est respectu laicorum prohibitionem non esse intelligendam de interpretatione necessaria autoritativa, sed de probabili tantum. Supervacaneum enim fuisset, & praeter intentionem Pontificis in ea Constitutione prohibere iudicibus laicis interpretationem autoritativam decretorum Concilii, cum indubitate juris sit iudices saeculares non posse leges Canonicas, & Conciliae autoritative interpretari glossa. 1. in cap. Nec licet, 1. 2. distin. Hinc cum monasterium quosdam haereticos Moniales coram saeculari convenisset, & ageretur de interpretatione Concilii, Sacra Congregatio rem ad se perlatam ad Sanctissimum reulit, qui dixit scribendum Nunco ut scilicet iudicibus saecularibus, de quo dubitent super interpretatione Concilii, & Congregationem consulant, illisque suggerentibus scribat dubitationem ad Congregationem. Ergo etiam respectu ecclesiasticorum ea prohibitio intelligenda est de interpretatione probabili. Quis una determinatio respiciens plura determinabilia, debet ea pariformiter determinare. Iam hoc iure, §. fin. ff. de vulgar. c. Majores de Bapif. cum similib. Et ea quae reguntur ab eodem verbo, eandem recipiunt qualitatem. Bart. & alii in l. Tala scriptum, ff. de leg. 1. DD. in cap. Secundo requirit, de appell. Seraph. decis. 559 n. 5.

Quintò expendenda sunt verba prohibitiis
vniuersalia, ac multoties repetitam respectu
personarum, quibus fit prohibitio, quam respec-
tu interpretationis inhibita. Et quidem respec-
tu personarum ibi nisi unicusque liceret: & ibi, om-
nibus ecclesiasticis personis cuiuscunque sint ordinis,
& c. quam laicos quocunque honore, & c. Respectu verò
interpretationis ibi, nullumve omnino interpreta-
tionis genus, & c. Quæ quidem verba restringi non
possunt ad iudicestantum, & ad solam inter-
pretationem necessariam absque eo quod vis
manifesta inferatur litterarum; cum de natura ver-
borum vniuersalium sit potius omnia includere,
& comprehendere etiam ea, quæ aliis in gene-
rali dispositione non comprehenderentur, ut
de dictione quocunque, est text. in c. Solite,
vers. Quocunque ligaveris. & ibi Abb. in ult. no-
tab. de maior. & obed. cum concord. de quibus per
Roman. cons. 31. Visis his, num. 2. & notat
glo. in c. Pastoralis, in ver. Temporaliter, de
donat. Dec. in c. Sedes, col. penult. in fine de re-
script. Seraph. de eis. 980. numer. 8. Et de verbis il-
lis, cuiuscunque sint conditionis, & c. est text. in c.
Quamvis, & ibi not. Archid. de off. Ord. lib. 6. &
eo magis quia hoc casu verba non solum sunt
vniuersalia, sed etiam geminata, & sæpius in-
culcata. Cravett. cons. 294. Verba transact. n. 1. &
segg.

56 Sexto ad hoc ponderandus est textus in l. 1.
§. Nostram autem consummationem, c. de veter.
jur. eucl. nam quemadmodum Pius IV. ad vi-
tandam peruersionem, & confusionem inhibuit
ne quis ederet commentarios super decretis
Concilii Tridentini; ita & Iustinianus ob ean-
dem rationem confusionis inhibuit ne ad suum
Codicem applicarentur commentarii, sed
prohibitio Iustiniani habet locum præcipue in
interpretatione probabili Iurisperitorum, ut
patet ibi: nulla Iurisperitis, nec non ibi: cum per
contrarias interpretaciones sententias totum penè jus
conturbatum est. Ergo idem dicendum de prohi-
bitione Pii IV. quia verba Constitutionum ad
intellectum juris communis sunt referenda, cap.
Cum aded, & c. Causam que, de re script. Anchar.
cons. 153. Pro fratribus, numer. 3. licet enim leges
non dedignantur sacros Canones imitari, ita &
sacrorum statuta Canonum Principum Consti-
tutionibus adjuvantur, c. Intelleximus, & ibi glof.
& Jo. Andr. in ver. Adjuvantur, de novi oper.
nanciat. nam Leges & Canones ex uno utero,
vel fronte divino processerunt, ut Bald. inquit
in cons. schismaticis postea post rubr. Cod. de Edit. D. Ha-
drian. tollent. n. 3. Ad hoc c. 1. de iuram. ca-
lumn.

57 Septimò, & ultimò corroborantur prædicta
ex observantia subsecuta: nam cum olim qui-
dam Iurisperitus edidisset glossam typis excu-
sam Hispano idiomate ad integrum corpus Con-
cilii Tridentini, S. Congregatio declaravit eum
incidisse in excommunicationem in Consti-
tutione Pii IV. in hisdem.

58 Et meo tempore cum in sacra Congregatio-
ne examinatum esset quid agendum de remis-
sionibus, quas typis impressas edidit Augustinus
Barbosa ad universa decreta Concilii Triden-
tini; quamvis proprie remissiones ille Concilium
non interpretentur, sed simpliciter referant suo
quemque loco Auctores, qui singula decreta,

interpretati sunt; tamen cum relatum sit in refe-
rente, & negari non possit quin hæc sit implicita
interpretatio ex aliorum sententia, & species
quædam adnotationum ad Concilii decreta:
Sac. Congregatio die 27. Aprilis 1621. de manda-
to Gregorii XV. decrevit huiusmodi remissio-
nes Indici librorum prohibitorum esse adjicien-
das, prout fuerunt adjecta.

59 Atque ita non obstat quod omnes ferè legum
latores suarum legum interpretationem, &
commentationem prohibuerint, Deuter. 4. in
prime. & cap. 5. in fin. l. 1. §. Nostram autem consum-
mationem, & l. 2. §. Hoc autem, prope finem C. de veter.
jur. eucl. l. 1. 4. tit. 1. parit. l. 1. 4. tit. 4. lib. 1.
ordinamen. & tamen contrarium postea obtinue-
rit.

60 Nam præterquam quod contra Constitutio-
nem Pii IV. quæ habet decretum irritans infici-
ens possessionem, & imponit ipso facto penam
excommunicationis, non potest valide introduci
consuetudo, quia contrarietas statim inci-
dunt in penam, & in factum damnatum,
cap. Audirimus, 24. q. 1. Hostien. in c. 1. num. 7. de
reug. & par. Alph. à Castro de potestate legu
penalis lib. 2. c. 12. post primam conclusionem. Certè
hoc casu obiectum tollitur ex factis; quia huius-
modi consuetudo applicandi Commentarios, &
Glossas ad decreta Concilii Tridentini minime
viget. Nemo enim hædenus id attentare præ-
sumpsit præter unum Hispanum, qui propterea
fuit denunciatus excommunicatus, & Auctori-
tatem adnotationum, quæ Indici librorum prohi-
bitorum adjectæ fuerunt, ut supra proximè di-
ctum est.

61 Imò quod est memoria dignissimum, cum
Gregorius XIII. commisisset prius Flavio Urli-
no, Francisco Aleiato, & Antonio Carafæ, S.
R. E. Cardinalibus provinciam compilandi se-
ptimum librum Decretalium, & multa que ipse
manu sua exarasset, ac monuisset, sed & vivis ere-
ptus inchoatum opus dimisisset: Sixtus V. ejus
successor eam curam imposuit Dominico Car-
dinali Pinello anno 1587. eique collegas ad-
iunxit Cardinales Aldobrandinum, Mattheum,
Columnam; Ex quibus Cardinali Aldobrandino
post obitum Sixti ad Pontificatum assumpto,
& creatis Cardinalibus ex Prælati ipsius Cõgre-
gationis Lucio Saxo, Laurentio Blanchetto, &
Pompejo Arrigonio; extremo anno 1593. factus
est finis ea undequaque seligendi, & recognos-
cendi, quæ interenda in Canonum corpus essent.

62 Magnopere autem hæsitatum est num, in extre-
ma hac compilatione inieri deberent ecumeni-
corum Concil. Florent. ac Trid. Canones etiam
ad dogmata pertinentes; & tandem optimis ra-
tionibus in eam itum est sententiam, ut in se-
rentur, licet Collectiones tam Gregorii
IX. Bonifacii VIII. & Clementis V. quam in an-
tiquioribus Isidori, Burchardi, Anselmi,
Photii, & aliorum paucissimis dogmatibus sint
perseræ. Itaque volumine Pontificia jura, &
Conciliorum decreta trecentorum propè anno-
rum in quinque libros disposita, suis propriis
distributa titulis compendiarie quadam summa
complexens, extremam manum accepit
die 25. Julii anno 1598. sed cum typis
jam excusum sub nomine septimi libri Decre-
taliū Clementis VIII. propediem esset publi-
can-

andum, gravis emersit difficultas, quòd cum de-
dere, & c. omnia Concilii Tridentini in eo in-
feratam in corpus Iuris Canonici redacta essent,
negandum non erat, quin Iurisperitis liceret eis
applicare glossas, & Commentarios: ita enim
in præcedentibus Compilationibus factum vide-
mus: nam ut missas faciamus veteres Græcorum
collectiones, quibus suas addiderunt interpre-
tationes, non modò Alexius Aristenus, Ioannes
Zonaras, & Theodoros Balsamon, verum etiam
Ioannes Scholasticus, & Photius ambo
Constantinopolitani Antistites, & Mattheus
Balteus Monachus, Constantinusque Harmeno-
polus, atque Arsenius. apud Latinos prima De-
cretalium compilatio, quam tempore Alexan-
dri III. ex decretis antiquorum Conciliorum, &
Summorum Pontificum Constitutionibus à Gra-
tiano ommissis fecit Bernardus Præpositus Papi-
ensis, & c. Faventinus Episcopus, & Breviarium
Extravagantium inscripsit, licet privato eius no-
mine edita fuerit; Glossatores tamen habuit Vin-
centium, Alanum, Tancredum, Laurentium, &
Rogerium. Similiter ad secundam privatam
compilationem Gilberti, & Alani, quam suo no-
mine edidit Ioannes Gallensis eorum discipu-
lus, glossata fecerunt idem Ioannes, Hugo
Ferrariensis Episcopus, & Bernardus major
Compostellanus. Quemadmodum & ad ter-
tiam, quæ à Bernardo Archidiacono Compostel-
lano propria autoritate Romæ confecta, & ideo
Romana appellata, ac deinde omnium prima
Libri Decretalium conscripta fuit, glossas fecerunt
idem Vincentius, Alanus, Rogerius, Jacobus,
& c. omnium copiosissimè Tancredus, ut con-
stat ex vetulo Codice antiquarum compilationu-
m ab Anagnina civitate in Bibliothecam Vati-
canam delatos; licet Io. Andr. putaverit glossas
ad hanc compilationem composuisse Paulum
Hungarum. Quæ etiam idem compilationi, cui ad-
dita fuerunt capita septuaginta, & unum Gene-
ralis Concilii Lateranensis paulò ante celebrati,
glossæ fuerunt applicatæ, & licet de Authoribus
variæ sint opiniones. Alii enim illas tribuunt Io-
anni, alii Roberto, sive Rogerio. Et prætermissa
quinta, quam idem Tancredus compaginavit ex
Constitutionibus Honorii III. Ad sextam itidem
compilationem, quam Gregorius IX. ex quin-
que compilationibus præcedentibus in quinque
Libris Decretalium disposuit opera scilicet Ray-
mundi tunc epus Capellani, & Penitentiaris,
mox Tertii Ordinis Prædicatorum Magistri
Generalis; glossas edidit Bernardus de Borono
Parmensis, & Canonicus Bononiæ. Sed & ad sex-
tum Librum Decretalium Bonifacii VIII. quæ
septima fuit compilatio, Jo. Andr. Bononiensis
applicuit glossas, quæ in hoc prævaluerunt glos-
sis Joana, Monachi Cardinalis; fuerunt enim
concurrentes, ut idem Io. Andr. testatur in
præfatione ejus libri. Ac demum ad compilatio-
nem Clementinarum Clementis V. à Ioanne
XXII. publicatam glossas confecit idem Io.
Andr. Et ad Extravagantes, quæ una cum De-
cretalibus Gregorii IX. Sexto, Clementinis cor-
pus Iuris Canonici constituunt, ut declaravit
Gregor. XIII. in Constitutione, quæ incipit: Cum
pro munere. Zenzelius de Callanis, & Guili-
elmus de Monte Lauduno glossas applicaverunt,
& Apostillas Ioannes Franciscus de Pavinis Ro-

ta Auditor, itidem veterum Canonum Expositores,
Ruffinum Sylvestrum, Io. Hispanum, Ioan-
nem Faventinum, Goffredum, Melendum,
Bartholomæum Brixienem, Ioannem de Deo, & alios
quam plures referent Guilielmus Durand.
in proem. spec. n. 14. & ibi sibi sub Io. Andr. in addi-
tione incipien. B. Parm. littera M.

Quod igitur ad veteres Canonum Collectio-
nes factum est, nulla ratio suadebat cur non idem
esset permittendum ad extremam hanc compi-
lationem septimi libri Decretalium. Id verò ex
diametro adversabatur Constitutioni Pii IV.
prohibentis, ne super decretis Concilii Triden-
tini edantur glossæ, & Commentarii, ullumve
omnino interpretationis genus. Tanti autem
huiusmodi prohibitio habita fuit, ut hanc unam
ob causam subliterit hujus voluminis publica-
tionis miris elucubratoribus, ac vigiliis, &
Prætulim. Gymnastorum totiusque Ecclesie vo-
cibus efflagitata. Ita ut propterea nullus resset
dubitandi locus, quin Constitutio Pii IV. inter-
dicat etiam probabilem Glossatorum Interpre-
tationem.

63 Sed hic queritur an conclusio in supra firma-
ta procedat etiam in his, qui glossas, & commen-
tarios ad universa Concilii decreta non typis
excusos, sed scriptis evulgant.

64 Et quidem cum Pius IV. in l. part. d. §. Ad vi-
tandum, prohibeat ne quis audeat super decretis
Concilii glossas, & commentarios edere; expen-
denda est proprie hujus verbi, edere, significatio.
Cum enim glossæ super decretis Concilii, nec
scripto evulgari consueverint, ideoque recurri
non possit ad consuetudinem interpretativam,
secundum ea, quæ dicuntur infra in sequenti con-
clusionione, n. 83. spectanda est primo loco propria
verbi significatio juxta theoreticam glossæ in l.
Non possunt, ff. de legib. & Abb. in cap. 1. n. 14. de
Constitut.

65 Inspecta verò juris communis dispositione,
verbum edere referri non posse ad impressionem
typographorum, quæ nunc utitur, convincitur
hoc argumento, quod typographia vitus res-
ste Polydoro Virgilio de invent. rer. lib. 2. cap. 7.
initium duxit Moguntia anno latitis 1542. vel
ut alii maluerunt, 1451. a Ioanne Cuthembergo
nobili Alemanno, qui etiam inventor fuit atra-
menti, quo ad hæc usque tempora utuntur typo-
graphi; indeque post annos sexdecim delatus est
in Italiam, & primi libri Romæ typis excusi, ut
refert Volaterranus, fuerunt Augustinus de Ci-
vitate Dei, & divinae Institutiones Lactantii Fir-
miani.

66 Igitur ex Iuris veteris significatione edere est
copiam scribendi facere, vel dicere, ut alter
scribendo excipiat, vel profere scriptum ut le-
gatur, l. 1. in prime. & c. si quis ex argentiis, §. si
initium ff. de eden. & ibi Budæus, & Simon Sipar-
dus in Lexico Iuris in verbo, Edere, Et secundum
hoc prohibitio Pii IV. complectitur etiam
eos, qui glossas manuscriptas evulgant. Præter-
ea in hunc sensum accipitur verbum, edere,
etiam postquam libri ceperunt prælo committi,
ut patet ex decreto Concilii Tridentini de
editione, & us. sac. libr. sess. 4. nam rubrica ampli-
citer ibi inscribitur: De editione librorum.
Et deinde in corpore S. Synodus quasi explicans
significationem illius verbi, Editione, statuit, ut

qui scripto sacre Scripturæ libros communicant, vel evulgant, nisi antea examinati, probatiq; fuerint, eisdem pœnis subiacent quibus impressores. Et probatio in fronte libri, vel scripti, vel impressi authenticæ appareat. Ex quo contextu duo colliguntur. Primum editionis verbo contineri non solum impressionem, verum etiam evulgationem, seu communicationem in scriptis: & sic nigrum declarat rubricam, ut per Alexan. cons. 13. Circa primum. 2. vers. Et sicut per rubricam. lib. 3. Secundum in materia prohibitionis etiam pœnalis impressionem, & evulgationem huiusmodi pari passu procedere. Atque ita non obstat quoddam, materia sit pœnalis, & stricte accipienda propter Censuras Constitutionis Pii IV. Etenim in materia etiam pœnalis, & odiosa fit lata interpretatio quatenus patitur verborum proprietatis, l. Cum lege, & ibi Aretin. ff. de testamen. cum alijs adductis per Cagnol. in l. 1. num. 4. l. C. Qui adm. Quemadmodum nec obstat quod ubi agitur de librorum editione de impressis, & non de alijs sit intelligendum ex communi usu loquendi, qui prævalet verborum proprietati, l. Librorum, §. Quod autem Casus, ff. de leg. 3. Anchar. in reper. Canonum statuta, nu. 64. in fin. de Confit. cum vulgari usu non solum verba, sed & mentem accommodare Legislatores semper in dubio presumantur, Alciat. presumpt. 4. Duenn. reg. 56. Covarr. lib. 3. variat. resol. cap. 5. num. 1.

67 Cellat enim obiectum tum ex decreto Concilii superius ponderato; Tum quia quod dicitur, communem usum loquendi prævalere proprietati verborum, non habet locum in verbis legis, Barr. in l. ita vulneratus, vers. Item nota, quod verba legis, ff. quod met. cau. Tum quia Constitutio non loquitur nominatim de editione librorum, sed glossarum, & cuiusvis generis interpretationis. Tum denique quia Pius IV. ibi non prohibet simpliciter ne quis audeat edere, sed adjectis verbis universilibus Quocunque modo &c. quæ extendunt dispositionem ad editionem, quæ fit in scriptis, etiam si huiusmodi editio alias sub simplici editionis verbo non comprehenderetur, ex singulari doctrina Salyceti. in l. 2. c. de noxal. ubi determinat statutum imponens penam pro homicidio quocunque modo parato habere locum etiam in homicidio casuali, & sine dolo. Et eum sequuntur Jaf. in l. 1. num. 19. & seq. & præsertim nu. 25. ff. de legib. Socin. Jun. cons. 113. num. 29. lib. 1. Ruin. cons. 87. num. 8. lib. 2. Alios citat Menoch. de recuperand. poss. remed. 5. num. 63. Et quicquid sit de doctrina Salyceti, de qua plenè per Cravettam consil. 294. nu. 2. certè propositio illa, quod dictio, quocunque modo, seu quovis modo, vel quomodocunque, extendat dispositionem etiam ad impropria, & non comprehensa in dispositione generali, verissima est, ut ibi per Cravettam, & eam pluribus exemplis confirmant Ruin. cons. 32. num. 5. & seqq. lib. 2. Alex. cons. 95. num. 3. & seqq. lib. 7. & fulius Mandos. ad Rom. 31. n. 2.

68 Cellat enim obiectum tum ex decreto Concilii superius ponderato; Tum quia quod dicitur, communem usum loquendi prævalere proprietati verborum, non habet locum in verbis legis, Barr. in l. ita vulneratus, vers. Item nota, quod verba legis, ff. quod met. cau. Tum quia Constitutio non loquitur nominatim de editione librorum, sed glossarum, & cuiusvis generis interpretationis. Tum denique quia Pius IV. ibi non prohibet simpliciter ne quis audeat edere, sed adjectis verbis universilibus Quocunque modo &c. quæ extendunt dispositionem ad editionem, quæ fit in scriptis, etiam si huiusmodi editio alias sub simplici editionis verbo non comprehenderetur, ex singulari doctrina Salyceti. in l. 2. c. de noxal. ubi determinat statutum imponens penam pro homicidio quocunque modo parato habere locum etiam in homicidio casuali, & sine dolo. Et eum sequuntur Jaf. in l. 1. num. 19. & seq. & præsertim nu. 25. ff. de legib. Socin. Jun. cons. 113. num. 29. lib. 1. Ruin. cons. 87. num. 8. lib. 2. Alios citat Menoch. de recuperand. poss. remed. 5. num. 63. Et quicquid sit de doctrina Salyceti, de qua plenè per Cravettam consil. 294. nu. 2. certè propositio illa, quod dictio, quocunque modo, seu quovis modo, vel quomodocunque, extendat dispositionem etiam ad impropria, & non comprehensa in dispositione generali, verissima est, ut ibi per Cravettam, & eam pluribus exemplis confirmant Ruin. cons. 32. num. 5. & seqq. lib. 2. Alex. cons. 95. num. 3. & seqq. lib. 7. & fulius Mandos. ad Rom. 31. n. 2.

69 Concludendo, aut quis Glossas, seu Commentarios super decretis Concilii scripto ita alijs communicat, seu evulgat, ut ad omnium manus pervenire possint; & non videtur excusandus à censuris Constitutionis Pii IV. Tum quia hoc casu verificatur propria, & gemina illius verbi,

71 Concludendo, aut quis Glossas, seu Commentarios super decretis Concilii scripto ita alijs communicat, seu evulgat, ut ad omnium manus pervenire possint; & non videtur excusandus à censuris Constitutionis Pii IV. Tum quia hoc casu verificatur propria, & gemina illius verbi,

edere, significatio, ut patet ex dictis n. 64. vers. Igitur ex iura veteris: tum quia in huiusmodi evulgatione viget eadem ratio perverisionis, & confusionis in Bulla considerata, atque in impressione.

72 Nec refragatur quod libri impressi duntaxat consueverint allegari, non autem manuscripti, ut observat Salas de legib. tractat. 12. quest. 97. dist. 21. sess. 1. vers. Nec obstat si dictando. Quandoquidem in prohibitione Pii IV. non consideratur allegatio, live citatio Authorum, sed editio, seu evulgatio Interpretationum.

Ac præterea verum non est libros non impressos non allegari; nam ante usum impressionis Authores omnes allegabantur. Et etiam nunc allegamus multos, quos impressos non habemus, ut in specie Vincencium, & testimonio Joann. Andr. improm. Decretal. profundissimæ scientiæ patrem, cuius glossa super Decretalibus in insignem Bibliothecam Francisci Cardinalis Barberini nuper delata, speratur in publicam utilitatem propediem impressum iri. Item ex manuscriptis nondum impressis hodie sæpe numero allegamus Dylum super Digesto Veteri, Infort. & Digesto Novo, Jacobum de Beluis super Digesto Veteri, Raynerium de Forlivo super Infort. Signorolium de Homodis super Cod. Angelum Aretinum super Digesto Nono, Baldum Novellum super Infort. Paulum de Eleazaris super Clement. & alios plures. Et ante impressionem solebat allegari Lopus Abbas S. Miniati super 6. lib. Decretal. cuius Glossam manuscriptam nostris temporibus committit prælo Dominicus Cardinalis Tuschus, ut legitur in ius epistola in princip. opera. Idemque servabatur de volumine manuscripto consiliorum Cardinalis Zabarellæ, quæ triginta annos latuerunt apud Felinum Sandeum Rotæ Auditorem, ejusque studio fuerunt excusa, ut ipsimet testatur ejusdem voluminis initio. Ita etiam sæpe adducimus Codices manuscriptos Bibliothecæ Vaticanæ, & aliarum celebriorum Bibliothecarum.

74 Quod verò id minus frequenter fac duplicem habet rationem. Altera est quia Codices Manuscripti non ita facile multiplicantur, sicut impressi; ideoque propter librorum penuriam antiqui Doctores nonnunquam mittebant libros, quos allegabant, ut patet ex Feder. de Sen. consil. 166. 255. & 265. & Bald. consil. 122. Verbatè testamenti, circa princip. lib. 1. ubi de lectura Odoffredi, & cons. 477. Punctus questionum, n. 6. in fin. & n. 7. lib. 4. ubi ait (Simili non credis, crede Jacobo de Beluis, qui hoc dicit, & si vis illius disputationem, mittam illam tibi), & crede etiam Bartolo hoc dicenti; scio tamen quod tanta est sapientia tua, quod non cures de illis Doctorellis)

Altera ratio cur opera manuscripta minus frequenter allegentur, est quia in manuscriptis adhuc retinetur antiquus mos, ut non citentur nisi opera clariorum Scriptorum. Utinam idem mos servaretur etiam in impressis: mirum enim est quam parvo delectu hoc sæculo allegentur Authores quotquot typis fuerint exculti etiam ad decisionem causarum; quali imprimendi licentia æqualem infundat omnibus auctoritatem.

75 Major verò, vel minor frequentia librorum, & sic major, vel minor ratio perverisionis, &

confusionis, diversitatem dispositionis hoc casu non movet. Imò satis est ad sustinendam dispositionem, ut remaneant reliquæ rationis finalis, leg. Vnus, §. Servus, ff. de quest. leg. in. ff. de decur. & leg. 2. & 3. ff. rer. amotar. Barr. in leg. 2. §. in. §. de donat. Et habetur magistratraliter per Dylum in regula, Decet, & per Joan. Andr. in Mercural.

76 At quis Glossas, & Commentarios super decretis Concilii scripto compositos sibi reservat ad usum, & commoditatem suam duntaxat, & non videtur incidere in pœnas Constitutionis, quia nec illius ratio, nec verba huic casui applicari possunt; non enim proprie dici potest edidisse, qui nec typis mandavit, nec alijs communicavit.

77 Atque ita his non adversatur dux glossæ super Concilio Tridentino composiæ. Altera à Cardinali Antonio Carafa olim Præfecto Sacre Congregationis Concilii; altera à Marincola Episcopo Theani, tum quia credendum est eos non composuisse huiusmodi glossas ut evulgarentur, & per manus omnium deferrentur; sed ut allerventur ad usum ipsorum, vel ipsius Sac. Congregationis, tum quia quatenus fuisset opus; verisimile est eos id egisse ex speciali licentia,

78 & facultate. Tum denique quia ipsi tanquam Congregationis Ministri non videntur comprehensum in prohibitione Pii IV. Neque enim in eis, qui veros & germanos sensus S. Synodi ex ipsius Congregationis oraculis perceperunt viget ratio illa prohibitionis, vitandi scilicet perverisionem, & confusionem, quæ oriri posset, si cuique liceret retrop. liberet super decretis Concilii interpretationes suas edere. Neque illis conveniunt verba illa: Interpretationes suas prout ei libere; neque illa: proprio ausu, quæ ad hoc propositum olim ponderavit Pius V. ut dictum est supra num. 30. Quin potius optandum esset, & ad mentem Constitutionis propius accederet, ut quæ ipsi hauserunt ex proprijs sacre Congregationis fontibus, cæteris quoque communicarent: inde enim præberetur occasio rejiciendi interpretationes illas, quæ adversus sententiam S. Congregationis apud scriptores aliquando irrepserunt, ut dicam infra num. 82.

79 Ratio autem illa Constitutionis cum sit expressa per illud gerundium, Ad vitandum, censetur finalis. Bartol. in extravag. Ad revincendum, vers. Nec ex eorum absentia, num. 13. & num. 14. vers. Et hoc apparet, ac proinde ea cessante, cesset dispositio. c. Epi Christi, §. Quadam, & ibi gloss. in ver. Cessat, de iurejur. cum multis similibus.

80 Quinta conclusio, Magistri, Doctores, & Advocati, qui aliquod Tridentini Concilii decretum non principaliter & directè, sed occasione solutionis, seu dilucidationis alicujus questionis, aut causæ expeditionis obiter & indirectè interpretantur, atque huiusmodi interpretationes scriptas, ut typis excudis edunt, non incidunt in censuras, & pœnas Constitutionis Pii IV.

Hæc conclusio primà fronte videtur satis dubia. Primò quia prohibitio Pii IV. includit etiam quartam speciem interpretationis probabilis Magistrorum, ut ostentum est supra in 1. conclus. 4. num. 53. ad num. 63. Quod cum sit indubitatum

quoad glossas, & commentarios, qui non sunt nisi à Doctores, & Magistris: idem videtur dicendum quoad aliquid quodcumque interpretationis generis; quia in §. Ad vitandum, hæc omnia indifferenter prohibentur sub eadem clausula, & verborum structura; ideoque eodem iure censeri debent, ut patet ex dictis num. 53. vers. Quarto prohibitio editionis. Nec videtur asserri posse sufficiens ratio diversitatis inter interpretationem necessariam iudicum, & probabilem jurisperitorum: imò magis digni executione videntur iudices, qui necessitate expeditionis causæ quæ coacti interpretantur Concilium, quam Magistri, & Doctores, qui interpretationes edunt ex mera voluntate. Ex his quæ late cumulat Felin. in cap. Querelam in gloss. in ver. Cessitate, de iurejur. præsertim ad vitandam pœnam excommunicationis, cap. Inter alia de sent. excommunicationis. Sed iudicibus non licet interpretationes suas edere super decretis Concilii, ut patet ex dictis à num. 21. usque ad 52. Ergo nec Magistri.

Secundò, quia Bulla Pii IV. prohibet, ne quis super decretis Concilii edat ullum omnino interpretationis generis. Ac negari non potest quin Magistri & Doctores hoc casu edant aliquid generis interpretationis super decretis Concilii, licet non super universis, nec primò, & per se principaliter, sed incidenter tantum ponderando negativam universalem, nec ullum omnino, &c. quæ omnia negat possibilia. Rom. cons. 199. Præfens in princ. num. 2. vers. Secundo quia, cum multis congestis per Cravett. cons. 481. in princ. & excludit etiam ea, quæ sub latissima vocabuli negativi significatione continentur, Dec. cons. 12. n. 12. & seq. lib. 1.

81 Tertio, quia Bulla prohibet non solum ne quis edat ullum interpretationis generis, sed adijcit etiam verba, quocunque modo, &c. quæ includunt omnem modum tam principalem, & directum, quam incidentem, & indirectum, ut scripsit Gemin. cons. 29. num. 2. vers. Item addit quovis modo, & num. 3. Plura cumulat Alex. cons. 95. Requiritus, num. 2. & seq. vers. Præterea est violare, lib. 7.

Quarto, ratio expressa in Bulla: Ad vitandam perverisionem, & confusionem, &c. æquè viget in Interpretationibus, quæ fiunt obiter, atque in his, quæ fiunt principaliter: utroque enim casu decreta Concilii pervertuntur, quod etiam docuit experientia, & non multorum annorum spatio experti sumus multos in errores graves fuisse prolapsos ex pravīs interpretationibus, quas hauserunt ex libris impressis: videmus enim Navarrum virum alioquin doctum, & piū, & versatum in Curia; & præsertim consultuisse in casibus contingentibus, & Decreta Concilii exposuisse contra declarationes Sacre Congregationis, licet ignoranter, & fortè rarius, quàm alij, ut in calce plurimum illius Consiliorum est adnotatum, & præsertim cons. 22. de tempor. ord. cons. 9. De 95, qui vi met. cau. cons. 11. iurejur. cons. 15. de Cleric. non resid. cons. 20. de præb. cons. 81. de regul. cons. 6. & 14. de stat. Monach. cons. 9. de consanguin. & affin. & cap. 2. libi. Itaque cum editioni harum interpretationum, quæ obiter fiunt, conveniant verba & mens Constitutionis Pii IV. illius quoque dispositio

82 Quarta conclusio, Magistri, Doctores, & Advocati, qui aliquod Tridentini Concilii decretum non principaliter & directè, sed occasione solutionis, seu dilucidationis alicujus questionis, aut causæ expeditionis obiter & indirectè interpretantur, atque huiusmodi interpretationes scriptas, ut typis excudis edunt, non incidunt in censuras, & pœnas Constitutionis Pii IV.

Hæc conclusio primà fronte videtur satis dubia. Primò quia prohibitio Pii IV. includit etiam quartam speciem interpretationis probabilis Magistrorum, ut ostentum est supra in 1. conclus. 4. num. 53. ad num. 63. Quod cum sit indubitatum

convenire debet. *L. Homini, & rei, §. Verbum ex legibus, ff. de verb. signific. l. 4, §. Toties, ff. de damn. infect. cum vulg.*

Neque vero huic casui applicari possunt rationes, quod interpretatio legum sit necessaria, & per legem, vel statutum tolli non possit; quod Doctores possint, imò debeant Tridentini Concilii Canones & Decreta interpretari; & atque alia hujusmodi, de quibus proximè in sequenti conclusione. Siquidem illæ vigent in interpretatione: nulla enim necessitas, vel naturalis ratio impellit Magistros, & Doctores ad impressionem eorum interpretationum, quas faciunt in Scholis, seu Academijs.

83 Sed in oppositum urget communis usus & observantia, quæ dicitur optima legum interpretatio, cap. *Cum dilectus, de consuet. l. Si de interpretatione, ff. de legib.* Et est secunda interpretationis species, de qua supra in princip. primi suppositi, nu. 1. Plena enim sunt volumina habent interpretationum Concilii Tridentini obiter factarum in operibus impressis tam Theologorum, quam Jurisperitorum. Et durum videtur condemnare, aut censuris irretitos judicare tot pios, & religiosos viros, qui de materijs moralibus scriperunt; cum præsertim hujusmodi editiones non solum processerint scientibus, & patientibus Superioribus; sed aliquando ipsidem consentientibus, & approbantibus: nam videmus multos ex hujusmodi libris fuisse impressos in Urbe prævio examine, & approbatione Magistri Sacri Palatii Apostolici. Et in Sacra Congregatione sæpius vidi observatum, ut in aliquo articulo allegata fuerit sententia Navarri, Medina, vel alterius Scriptoris aliquod decretum Concilii Tridentini interpretantis, & Congregationem non solum non redarguisse Authores, quod auct fuerint hujusmodi interpretationes typis excusæ edere; sed illorum etiam sententia ad hæc fuisse, ita ut aliquando etiam de illorum autoritate mentionem fecerit in ipsismet decisionibus, non quidem ijs, quæ eduntur in forma authentica, sed quæ in libris publicis ad usum ipsius Congregationis allervantur. Et tamen si exiitisset hujusmodi interpretationes in hiberi in Constitutione Pij IV. illas potius rejecisset una cum authoribus tanquam excommunicatis ex facto notorio, & permanenti, sicut fecit de Glossa edita Hispano idiomate, ut dictum est supra num. 57.

Quæ quidem observantia usque adeo molevit, ut propterea nonnulli ex recentioribus Theologis, & in specie Salas d. scilicet, i. vers. ad secundum responderi; non dubitaverit affirmare Bullam Pij IV. hac in parte aut non fuisse usum receptam, aut per contrarium usum fuisse abrogatam Papæ sciente, & tolerante.

Sed hæc assertio multiplices & inextricabiles habet difficultates. Unde verius dicendum est consuetudinem hanc non derogasse Constitutioni Pij IV. sed tantum interpretationem fuisse illa verba: *Vltimæ omnimò interpretationis genus, supra decretum Concilii quocumque modo edere*, ut intelligantur de illa tantum editione, quæ fit super Corpus Concilii per modum Glossæ, aut Scholij, seu adnotationum, ut contingeret, si quis imprimeret Concilium cum adnotationibus in margine ad singula Decreta, aut commen-

tarios eis applicaret, secundum ea quæ dicta sunt in quarta conclusione, num. 52. Ita enim intelligendo non inferitur vis litteræ; quia verba universalis, *ullum omnimò interpretationis genus*, retinent propriam naturam; ita ut includant quantumque formam interpretandi. Et similiter verba: *quocumque modo*, retinent proprium significatum, ita ut comprehendant quemcumque modum editionis sive fiat per vulgationem in scriptis, sive per impressionem; sed tamen omnia restringuntur ad limites illorum verborum, super decretis Concilii, & ad subiectam materiam, ut de hac ipsa dictione, *quocumque modo*, seu quovis modo, declarat Gemina, conf. 29. num. 3. in fin. vers. Nec obstant. & Ang. conf. 288. num. 3. vers.

84 Hoc etiam coadiuvatur. Cum autem ea verba: *super decreto Concilii*, referri possint tam ad aliquot decreta distributive, quam collective ad universalia, secundum ea, quæ notantur in leg. *Qui filius, §. 1. de leg. 1.* & dubitari possint an indefinita æquipoissent universalis, ut in cap. in Genesim, cum ibi not. de elect. gloss. in cap. *Venerabili*, in ver. *vices, de offic. Deleg.* & an pluralis locutio resolvatur in singularitate, secundum ea, quæ notantur in cap. *Omnia*, in gloss. 1. *distinct. 1.* & in Clem. 1. in gloss. in ver. *Alios, de Renunciat.* bene poterunt ea verba interpretationem accipere à consuetudine, ut non includant interpretationem obiter factam extra Corpus Concilii. Verba enim obscura propter eorum generalitatem ex observantia veniunt declaranda, Abb. conf. 27. in fin. num. 4. lib. 4. Scraph. dec. 964.

86 num. 4. Bulla enim Pij IV. esto tollat consuetudinem, non tamen tollit interpretativam, Decian. conf. 24. num. 28. lib. 3. Dec. in cap. *Cum M.* num. 7. de *Constit.* Deinde quatenus huic interpretationi repugnaret verborum proprietatis tamen in legibus interpretandis primo loco recurendum est ad consuetudinem, deinde ad verborum propriam significationem, ut dicit gloss. *unic. in leg. Non possunt, ff. de legibus, et communis Doctorum theoria in cap. 1. de Constitut.* ubi in specie Anchar. num. 34. vers. *Quadam autem sunt commissa, & Abb. num. 14. Matthæi. in iuo opuse, elect. verior opinion.* Sylvest. in ver. *Optimo*, num. 2. Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debent, leg. *La-beo, ff. de suppellect. legata*: unde magis statuit usum, quam significationem vocis, leg. *Vxor, in princip. ff. eod. glot. in ver. Ultra duas dietas*, & Hostiens. nu. 10. in cap. *Nonnulli*, & ibi dixi num. 18. supra de reservatione.

88 Quæ quidem interpretatio hoc casu rationalior videtur, quod regulariter prohibita interpretatio, quæ sic obiter & incidenter, ut hic per gloss. Innoc. Holt. Jo. Andr. Butr. & DD. de quo latius dictum est supra num. 41. & seqq.

Et per hæc cessat ratio superius considerata num. 83. quia quoad Judices non viget usus, & observantia, ut in eorum sententijs interpretantur verba Concilii Tridentini. Sic viget quoad Magistros, & Doctores in eorum disputationibus, & consilij. Præterea non licet inferre ad interpretationem Judicis, quæ induci parendi necessitatem, ad interpretationem Magistrorum, quæ tantum probabilis est, ut in primo supposito. Ad eundem in Judicijs vigent alie consideratio-

rationes, de quibus supra à numer. 21. usque ad num. 52.

89 Sexta, & ultima conclusio Lectores, & Magistri licite possunt in scholis Tridentini Concilii decreta ore tenus interpretari. Et quidem quoad interpretationem translaticivam, de qua supra in secundo supposito, numer. 3. Hæc conclusio procedit absque difficultate; quia interpretatio hujusmodi ad Concilii intelligentiam omnino est necessaria saltem rudibus, & illiteratis. Hinc jam pridem curatum fuit, ut idem Concilium in Græcam, Arabicam, Caldæam, aliasque exteras linguas verteretur. Et in Constitutione Clementis VIII. edita 31. Augusti, 1595. super aliquibus ritibus Græcorum pro Episcopis Latinis, in quorum diocibus Græci, vel Albanenses Græcorum viventes degunt, Ordinarii locorum jubentur curare, ut ipsius Concilii decretum de reformatione veretur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & Parochijs Græcorum, & Albanensium evulgetur, & publicetur, ut in Bullar. ro. 3. pag. 48. Alioquin sequeretur, ut cum Episcopi in examine promovendorum ad ordines, & beneficia injungunt, ut Tridentini Concilii decreta materno idiomate exponantur. Et cum Magistri grammaticis in scholis eadem decreta explicent, aut à scholarijs explicari jubent alia lingua juxta tex. in l. 1. §. fin. ff. de verbor. oblig. omnes in pænas Constitutionis inciderent, quod absurdum esset asserere.

Generaliter tamen, Proposito articulo de ordine Sanctissimi Domini Nostri à Congregatione de Propag. fide remisso, An translationes S. Concilii Tridentini in alias linguas sint permittæ, an potius comprehendantur in Constitutione Fel. rec. Pij IV. prohibente illius interpretationes, & glossas die 2. Junii 1629. S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretationem censuit translationes quidem sacri Concilii Tridentini de lingua Latina in Gallicam, vel alias linguas esse prohibitas: ideoque significandum S. Congregationi Indicis, ut omnino prohibeat translationes hujusmodi factas, quæ absque autoritate hujus Sanctæ Sedis Apostolicæ impressæ sint. Et eadem S. Congregatio Indicis illas prohibuit 5. Novembri ejusdem anni 1629. specialis tamen versio alicuius decreti sine impressione non videtur prohibita, ut superius dictum est.

91 Et idem concludendum de interpretatione, seu declaratione litterali, de qua supra in quarto supposito, nu. 8. nam hæc quoque declaratio, & explicatio litteræ absolute necessaria est ad intelligentiam Concilii. Ideoque Pius IV. non est censendus hujusmodi interpretationes, seu declarationes voluisse prohibere; quem admodum nec Nicolaus IV. prohibuit, imò expressè præservavit in cap. *Exijt qui feminat*, §. *Itaque sub pæna, de verb. signif. lib. 6. ibi*: (Super ipsa Constitutione non fiant, nisi forsitan per quas verbum, vel verbi sensus, seu constructio, vel ipsa constructio quasi grammaticaliter ad litteram, vel intelligibiliter exponatur).

92 Probat, quia circum scripta Principis reservatione, seu prohibitione Lectores, & Magistri facultatem habent leges interpretandi, cap. 1. vers. *At verò*, & ibi gloss. in vers. *Magistrorum*, de Decim. leg. 1. ff. de orig. jur. leg. *Si negotiorum*: ibi

ita accipi: ubi gloss. exponit, id est, à Præceptoribus, ff. de privil. Cred. l. 1. & ibi gloss. ff. *Si cert. per. & habetur in pram. Decret. Sexti, & Clem.* Propterea enim publicæ universitates fuerunt institutæ, leg. *unic. C. de studijs liberal. Vrb. Roman. lib. 11. cap. 2. de privil. in 6.* Ideoque inter alias qualitates, quas habere debent Lectores, jura recentent interpretandi subtilitatem, ut in *L. unic. C. de Profess. qui in Vrb. Constantin. lib. 12.* & notat Abb. in c. 1. num. 5. de Magist. Et mos est in publicis Universitatibus, ut in Doctoratu conferatur auctoritas, seu licentia legendi, & interpretandi; quæ quidem licentia operatur, ut hæc possent publice fieri, quod alias non liceret, ut dicit gloss. in §. *Responsa videntur*, in ver. *Publicè instit. de jur. venant.*

94 Hanc autem interpretandi facultatem non fuisse à Pio IV. sublatam, ex infrascriptis suaderi potest. Et primo, quia in 1. part. §. *Ad vitandum*, inhibetur tantummodo interpretationis editio necellaris; & in secunda non interdicunt nisi interpretatio necessaria, & autoritativa, non ostensum est supra in quinta conclusione, num. 25. & seqq. At Magistri, & Lectores, qui Concilium in scholis ore tenus interpretantur, neque id faciunt autoritative, cum nemo sit adstrictus stare verbis Magistrum, leg. 2. C. de Profess. lib. 10. gloss. in leg. 1. in ver. *Usque de legibus*. Nec interpretationes suas edunt. Ad hoc leg. *Nec Cornelia*, §. *Si qui librum, ff. de injur.* & patet ex dictis supra in quarta conclusione, vers. *Sed & hic* quartur, num. 3. & seqq. Ergo verba Constitutionis eos non comprehendunt, & consequenter nec ejus dispositio vulgata, leg. 4. §. *Toties, ff. de damn. infect.* Quod enim quis verbo non expressit, mente non videtur cogitasse. Oldrad. conf. 266. Quoad autem, num. 10. Et cum versetur in materia penali, & correctoria juris communis, ut mox dicemus; non est facienda extensio de casu ad casum, cap. *Pæna, de pæna. dist. 1. c. statutum, de elect. lib. 6. c. Odis, cum concor.* de quibus ibi per gloss. & Dyn. de regul. jur. eod. lib. Oldrad. d. conf. 266.

96 Secundo idipsum suaderi potest; quia legum interpretatio naturaliter necessaria est, ut est tex. in l. 2. §. *Hu legibus, ff. de orig. jur.* & ibi præter ordinarios adnotatum Zall. & Cuiac. Sed illud, quod est naturaliter necessarium, per leges civiles tolli non potest, sed naturalia, inquit, de jur. natur. & alioquin ex ista generali prohibitione multæ sequerentur absurditates, ut ibi per eum. Et consequenter per Constitutionem, seu statutum tolli non potest, arg. dist. §. *Sed naturalia*, quod tenet expressè Bald. in dict. §. *Hu legibus*, nu. 3. & sequuntur Cuiac. & Zall. ibidem, & Dec. hic numero 27. inferens propterea statutum prohibens interpretationem elle intelligendum de extrinseca, & non de intrinseca, ad quod allegat eundem Bald. in leg. 3. circa fin. C. de lib. præterit.

Item docuit Bart. in leg. *Omnes populi*, in ultima questione sexta questionum principalium, num. 65 ff. de justit. & jur. ubi dicit statutum prohibens interpretationem glossationem, vel extraneum intellectum statutorum, nihil, aut modicum operari; nam per dicta verba solum frivola interpretatio videtur remota, l. 1. §. fin. C. de veter. jur. enuel. At juxta interpretationem bene debet, &